

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри, к.політ.н., доцент

_____ О.Л. Гільченко

« ____ » _____ 20__ р.

**«РОЛЬ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В ЛАТИНСЬКІЙ
АМЕРИЦІ: ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИХ ВИМІР»**

Кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня

вищої освіти освітньо-професійної програми

«Міжнародні відносини»

Міклош Ганни Володимирівни

Науковий керівник:

Рябінін Євген Вадимович кандидат наук

кафедри міжнародних відносин та зовнішньої

політики МДУ

Сальнікова Н.А., к.і.н., заступник декана

освітньої та науково-дослідної роботи факультету

№ 2 Донецького державного університету

внутрішніх справ

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 20__ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ.....	10
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ: ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР	36
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ: ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР	53
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	85
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Актуальність дослідження. Латиноамериканський континент відіграє все більшу роль в сучасній системі міжнародних відносин. Сьогодні там вивчають процеси, пов'язані з корекцією політичного та економічного курсу країн. Латинська Америка переживає правий дрейф. У ряді країн процес переходу на новий політичний та економічний орієнтир відбувається в жорсткому протистоянні між країнами лівого дрейфу та державами, в яких уряди є прихильниками правих сил, що прийшли до влади в результаті виборних компаній 2014- 2015 років.

Тим більше таке протистояння підсилюється та, навіть, підбурюється потужними третіми силами, що ведуть достатньо інтенсивну боротьбу за домінування у Латинській Америці – США та КНР.

В сучасних умовах конфліктної багатополарності Сполучені Штати і Китайська Народна Республіка відіграють надзвичайно важливу роль в економіці і політиці латиноамериканських держав. За деякими напрямками вплив США і КНР є не просто великим, а ключовим - в тому сенсі, що від проведеної Вашингтоном і Пекіном лінії в міжнародних політичних, торгово-економічних і кредитно-фінансових питаннях багато в чому залежить стан в тих чи інших країнах Латинської Америки.

Звичайно, присутність Сполучених Штатів і Китаю на латиноамериканському просторі є дуже різною як в історичному розрізі, так і за своїми масштабами. Якщо для США велика географічна зона на південь від Ріо-Гранде - традиційна область експансії, то стрімке зміцнення позицій КНР в Латинській Америці відбулося в останні півтора десятиліття і було пов'язане з безпрецедентно високими темпами зростання китайської економіки і зовнішньої торгівлі, що забезпечили сходження Китайської Народної Республіки на топ-рівень глобальної системи [**Ошибка! Источник ссылки не найден.2**].

З моменту набуття латиноамериканськими країнами державної незалежності (в більшості випадків - перша третина XIX ст.) вони практично відразу перетворилися в об'єкт військово-політичної, фінансової і торгово-економічної експансії з боку США і ряду європейських держав, перш за все Великобританії і Франції.

Стосовно Китаю, наприклад, можна сказати, що з початку XXI ст. його економічна і військово-політична присутність в Латинській Америці помітно розширилася, однак завжди розглядалася як така, що функціонувала в контексті регіональних інтересів США. На початку нового тисячоліття США зіткнулися з принципово новим для себе феноменом - китайської експансією в Латинській Америці, регіоном, який традиційно позиціонується американським керівництвом в якості своєї «базової периферії» або «заднього двору».

Китай став ключовим зовнішньоторговельним партнером для цілого ряду латиноамериканських держав. Поступово збільшуються і диверсифікуються інвестиції Китаю в економіку Латинської Америки. Найменш розвиненим країнам регіону, Пекін надає економічну допомогу. І хоча компаративістський аналіз економічних позицій США і Китаю в Латинській Америці демонструє все ще обмежений масштаб китайської торгівлі, інвестицій і допомоги в порівнянні з американським, стрімкість темпів зближення Китаю з латиноамериканськими країнами підтверджує обґрунтованість занепокоєння Вашингтону, щодо утворення регіональних змін в розстановці зовнішніх сил на користь Китаю [31].

Розширення присутності Китаю в Латинській Америці розглядається у Вашингтоні не тільки з позицій економічних, але й військово-політичних ризиків інтересам США. Незважаючи на те, що в основі уваги Пекіна до регіону на сучасному етапі лежать переважно економічні інтереси, участь в антиамериканських альянсах не входить в завдання китайського керівництва, сам факт появи Китаю в Латинській Америці як впливової поза регіональної сили, що являє собою альтернативу США як в економічних, так і військово-

політичних сферах, з великою тривогою сприймається в Вашингтоні. Набуває все більшої популярності китайська політико-економічна модель, що не припускає лібералізацію політичної системи. Пекіном реалізуються в регіоні програми економічної допомоги. В той же час вимоги щодо демократичного розвитку і притаманного йому державного управління опосередковано сприяють зміцненню позицій антиамериканських і антидемократичних сил в цілому ряді латиноамериканських країн.

При цьому КНР обережно зазначає, що китайський приклад являє собою економічну і політичну альтернативу, але не претендує на те, щоб конкурувати з країнами Заходу, тим більше - з США. Керівництво КНР підкреслює, що китайська модель не є універсальною для інших держав: необхідно розробляти свої власні моделі розвитку відповідно до історичних особливостей. Так, успіхи зовнішньої політики Китаю в Латиноамериканському регіоні можна пояснити, в тому числі, створенням сприятливого іміджу КНР.

Новий етап у розвитку співробітництва Китаю з державами Латинської Америки пов'язують з масштабними інвестиціями в об'єкти інфраструктури. Як правило, китайський уряд надає кредити на будівництво об'єктів за умов, що роботи будуть здійснюватися китайськими компаніями, а обладнання поставлятиметься з КНР.

Китай почав демонструвати більш стриманий і вибірковий підхід, заснований на фінансуванні проектів, розрахованих на довгострокову присутність в регіоні. Особливе місце займають транспортні проекти Китаю: йому вдалося перетворити Перу і Чилі в «тихоокеанські платформи», що зв'язують його з Бразилією, Аргентиною, Парагваєм і Уругваєм. Фінансування проекту гонконгської компанії «НККБ-Огоір» з будівництва трансокеанського каналу, покликаного через територію Нікарагуа з'єднати Карибське море і Тихий океан, свідчить про наміри Китаю істотно розширити свої глобальні можливості в Західній півкулі. Ще однією великою ініціативою залишається будівництво трансокеанського залізничного

коридору між Перу і Бразилією, який дозволить знизити витрати на транспортування в Китай бразильських енергоресурсів [Ошибка! Источник ссылки не найден.2].

Втім тенденції останнього десятиліття призвели до того, що в торгово-економічному і фінансовому відношенні Латинська Америка стає дедалі більш залежною від Сполучених Штатів і Китаю, на частку яких припадає понад 50% сукупного товарообігу латиноамериканських країн, а також значна частина інвестиційних і кредитних ресурсів, що надходять в регіон. Така обставина впливає на структуру і спрямованість зовнішньоекономічних зв'язків та зовнішньополітичних контактів держав Латинської Америки.

У латиноамериканських столицях за процесом американо-китайського суперництва на глобальному рівні спостерігають з увагою, настороженістю і побоюванням. Це пов'язано не тільки з поточною ситуацією, але й з динамікою відносин Вашингтону та Пекіну, з наростанням протиріч на глобальному і регіональному рівнях. Латиноамериканці не без підстав вважають, що розв'язання торгових воєн й інших видів американо-китайського протистояння може нашкодити розвитку світової економіки і завдати шкоди інтересам регіону, який критично залежить від міжнародних торгових і фінансових ринків [31].

У найближчій перспективі завданням зовнішньої політики латиноамериканських країн стане пошук балансу у взаємодії з США і КНР. В арсеналі країн Латинської Америки є тільки одна можлива відповідь на ці виклики - послідовна диверсифікація зовнішніх зв'язків, поглиблення регіональних інтеграційних процесів, інтенсифікація співпраці зі швидко зростаючими економіками Азіатсько-Тихоокеанського регіону, перехід на більш високий рівень відносин з державами Європейського союзу, Індією і Росією, перетворення ключових країн латиноамериканського регіону (з урахуванням їх географічного розташування) у великі торгово-економічні хаби [31].

Тільки на цьому стратегічному треку можна послабити надмірну залежність від Вашингтону та Пекіну і нівелювати негативні ефекти протекціоністської політики та торгових воєн.

У зв'язку із усім вище зазначеним слід зауважити, що актуальність обраної тематики полягає в тому, що на даному етапі **об'єктом дослідження** є американо-китайські відносини в Латинській Америці.

Предмет дослідження: роль американо-китайських суперечностей в Латинській Америці: політико-економічних вимір.

Мета дослідження: дослідити роль американо-китайських суперечностей в Латинській Америці.

Хронологічні рамки наукового дослідження: охоплюють період від початку ХХІ сторіччя до сьогодення.

Завдання дослідження:

- вивчити історіографічну базу;
- виявити найбільш не досліджені аспекти даної теми на основі аналізу літератури;
- розкрити природну суть політико-економічних відносин між Китаєм та США;
- відобразити позицію США та Китаю щодо політичних та економічних подій у Латинській Америці;
- відобразити позицію латиноамериканських країн щодо втручання Вашингтону та Пекіну у їх внутрішні справи.

Методологічна основа дипломної роботи:

Основу методологічного апарату складають загальнонаукові принципи історизму та об'єктивності. Для реалізації дослідницьких завдань було використано комплекс емпіричних і теоретичних методів і підходів: порівняльного, системного, термінологічного, проблемно-хронологічного, структурно-функціонального, метод контент-аналізу.

Проблемно-хронологічний підхід був застосований при дослідженні політичного аспекту взаємовідносин між США та Китаєм на світовій арені.

Порівняльний метод і метод контент-аналізу були залучені для вивчення американо-китайських взаємовідносин у Латиноамериканському регіоні та в країнах Карибського моря.

Історіографічна база: дослідження можна класифікувати наступним чином:

Першу групу складають дослідження, які включають аналіз політичних, соціально-економічних, міждержавних процесів загалом на латиноамериканському континенті. До цих досліджень належать роботи: Іванівський З. В. «Латинська Америка на роздоріжжі. Зміна в розстановці політичних сил», Поспелов Т. В. «Динаміка інновацій в Латинській Америці», Прохоренко І.Л. «Зовнішньополітична думка в Латинській Америці: концепти, підходи і напрямки досліджень», Кузнецов Д. А. «Латиноамериканська інтеграція і субрегіоналізація на сучасному етапі: політико-ідеологічний вимір», Хейфец В. Л., Хейфец Л. С. «Правий поворот в Латинській Америці: випадковість чи тенденція», Манохін І. В., Ємельянов А. І. «Роль латиноамериканської цивілізаційної ідентичності у формуванні сучасної світової політики».

Інша група досліджень вивчає особливості присутності Сполучених Штатів в латиноамериканському регіоні та у Карибському басейні. Дослідники цього напрямку: Яковлев П. П. «США і КНР в Латинській Америці: контури конкуренції, Яцутко Д. Китай активно інвестує в Латинську Америку», Нікандров Н. (Сапожников К. Н.) «Латинська Америка, Китай та США», Гашков І. «Зіткнення інтересів: Китай витісняє Сполучені Штати з Південної Америки», Мануков С. «Боротьба за Латинську Америку: США – КНР 0:1», Іванівський З. В. «Політичні конфлікти в Латинській Америці: виклики стабільності і нові можливості».

Ще одна група досліджень вивчає перспективу китайсько-латиноамериканських відносин. Дослідники цього напрямку: Зверева В. С. «Китай на просторах Латинської Америки: сучасні геополітичні реалії», Сафронова Є. І. «Латиноамериканський вектор актуальною зовнішньої

політики Китаю», Яковлев П. П. «США і КНР в Латинській Америці: контури конкуренції», Яцутко Д. «Китай активно інвестує в Латинську Америку».

Основні праці, які використовувалися для написання дослідницької роботи: Будаев А. В. «Американские технологии гибридной войны в Латинской Америке: история и современность», Лексютіна Я. В. «Американо-китайські відносини в умовах трансформуючих міжнародних систем на початку ХХІ ст.», Яковлев П. П. «Латинская Америка на мировой геополитической карте», Яковлев П. П. «США и КНР в Латинской Америке: контуры конкуренции». Вивчення всієї цієї літератури дає нам можливість більш глибоко осмислити процеси, які сьогодні відбуваються в латиноамериканському регіоні.

Джерельна база: складається з таких документів: Доктрина Монро від 1823 року (США); «Біла книга» про «Національну оборону Китаю в нову еру» (липень 2019 року); Статистичні економічні показники торгового балансу між Китаєм та США за 1992 – 2018 роки; Статистичні економічні показники торгового балансу між країнами Латинської Америки, з одного боку, та США, КНР й іншими державами, з іншого боку, за 2001 – 2017 роки; Статистичні показники можливостей використання м'якої сили Сполученими Штатами та Китаєм за 2016 – 2019 роки.

Джерельна база яка використана в роботі, дозволяє розкрити мету і завдання поставлені в роботі.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що розглядаються можливості використання економічних та політичних взаємозв'язків між Сполученими Штатами та Китаєм з огляду на необхідність владнання їх суперечностей на теренах Латинської Америки у мирний спосіб.

Структура дослідження обумовлена метою, поставленими дослідницькими завданнями, методологією, історіографічною базою, джерельною базою та науковою новизною. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел та літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ

Трансформація міжнародної системи на початку XXI ст. носить всеосяжний і глибокий за змістом характер. У міжнародній системі підвищується роль і місце нових центрів впливу, поглиблюються та множаться нетрадиційні проблеми безпеки, вирішення яких потребує консолідації зусиль усієї світової спільноти, посилюється взаємозалежність між державами, відбувається реформування системоутворюючих глобальних фінансових інститутів, створених після закінчення Другої світової війни та аж до останнього часу монополюючих західними країнами за визначального впливу США.

Наразі важливим чинником, який формує геополітичний і гео економічний ландшафт XXI ст., виступає піднесення Китаю. Стрімко зміцнюється його комплексна національна міць, розширюється географія національних інтересів, збільшується міжнародний вплив. Інтереси Китаю тепер замкнені не лише на внутрішньому економічному розвитку та участі у справах Східної Азії, але проектується практично на всі регіони світи з тим чи іншим ступенем інтенсивності. Більше того, зовнішня політика цієї найбільшої східноазійської держави виходить на якісно новий рівень. Простежується тенденція зміни зовнішньополітичної самоідентифікації країни у напрямі початку позиціонування себе як глобальної держави.

Китайське керівництво активізує участь у формуванні міжнародного порядку денного, створенні нових механізмів та інститутів глобального управління. За підтримки низки інших нових центрів впливу Пекін посилює тиск щодо перегляду існуючих правил прийняття рішень у контрольованих

Заходом та США глобальних фінансових та торгових інститутах: МВФ, Світовому банку та СОТ.

Піднесення Китаю виступає одним із найбільш примітних феноменів на міжнародній арені і чинить сильний вплив на сучасні міжнародні політичні та економічні процеси. За рівнем впливу на міжнародну систему цей феномен можна порівняти з фактом розпаду Радянського Союзу, який свого часу знаменував припинення існування біполярної системи.

Більше того, піднесення Китаю повторює неодноразово що мав місце у світовій історії прецедент, коли потенційна наддержава, що стрімко нарощує міць, кидає виклик вже визнаній і закріпленій у цій ролі державі-світовому лідеру. І найчастіше такий прецедент закінчувався жорстким зіткненням інтересів цих держав, інколи ж і великомасштабним збройним конфліктом. У зв'язку з цим, відносини, що складаються між Китаєм і США, набувають особливого, відмінного від будь-яких інших сучасних міждержавних відносин, звучання, а їх вивчення — високу теоретичну та практичну значимість.

Офіційна оцінка сучасних американо-китайських відносин, що дається найвищими керівниками США та Китаю в ході двосторонніх зустрічей, як правило, витримана в оптимістичній, позитивній тональності. Лідери двох держав у своїх публічних виступах акцентують увагу на потенційних сферах двостороннього співробітництва, на наявності широкого кола спільних інтересів глобального та регіонального характеру, на готовності обох держав розвивати партнерські відносини. Проте офіційна риторика вищого керівництва двох держав неспроможна приховати серйозних властивих американо-китайським відносинам протиріч, систематично виявляються і які призводять до напруженості та криз у взаємодії двох держав.

Глибинними причинами цих протиріч виступають принципова відмінність політичних режимів, ідеологій, систем цінностей і моделей економічного розвитку двох країн, їх диспозиція як наддержави (держави-

глобальний лідер) та потенційної наддержави (що височить держава) та відсутність між ними стратегічної довіри.

Вироблення та реалізація зовнішньої політики США є складним, багатогранним процесом взаємодії різних владних інститутів США, основними з яких є:

- президент;
- рада національної безпеки;
- держдепартамент;
- міністерство оборони;
- конгрес;

Серед зазначених владних інститутів особливо виділимо три – президента, міністерство оборони та Конгрес – як такі, що мають власні підходи до розвитку відносин з Китаєм.

Найбільші повноваження у сфері зовнішньої політики має президент. Ці повноваження, зокрема, включають право законодавчої ініціативи, кадрових призначень на ключові державні пости, укладання міжнародних договорів, здійснення керівництва збройними силами та спецслужбами США та ін. У формуванні зовнішньої політики президент керується стратегічними, глобальними та регіональними інтересами США та завданням забезпечення національної безпеки держави. У визначенні зовнішньополітичного курсу США президент покликаний враховувати всю сукупність внутрішніх та зовнішніх факторів [12].

З початку 1990-х років найважливішою обставиною, яка має важливий вплив на визначення зовнішньополітичного курсу американських президентських адміністрацій щодо Китаю, стало підвищення Китаю: стрімке збільшення його комплексної національної могутності, підвищення ролі Китаю у світовій політиці та збільшення його міжнародного впливу.

Наслідки підвищення Китаю для США далеко неоднозначні. З одного боку, поява на світовій арені сильного та впливового Китаю несе ризики для США — при визначенні зовнішньополітичного курсу щодо Китаю у

Вашингтоні не можуть не враховувати можливість перетворення Китаю на регіонального чи глобального суперника і навіть конкуруючу наддержаву з чужими США ідеологією, системою цін моделлю розвитку. Така оцінка передбачає проведення щодо Китаю політики стримування. З іншого боку, сильний і процвітаючий Китай розглядається у Вашингтоні як держава, здатна надати серйозну допомогу США у протидії новим, які все сильніше заявляють про себе, виклики і загрози, що мають транскордонний характер. Такий підхід, у свою чергу, передбачає здійснення політики «залучення» Китаю до широкомасштабної співпраці зі США.

Слід зазначити, що реалізація на практиці політик «залучення» та «стримування» щодо Китаю в чистому вигляді навряд чи може бути можливою, їхнє поєднання неминуче. Перед американськими президентами постає питання лише у виборі курсу на співпрацю чи суперництво з Китаєм як загального орієнтиру китайської політики США. І навіть у разі розставляння акцентів на користь політики «стримування» Китаю американські президенти в сучасних умовах міжнародної системи, що трансформується, під впливом зовнішніх факторів, таких як виклики регіональної та глобальної стабільності та безпеки, змушені обмежувати себе в конфронтації з Пекіном [12].

З урахуванням процесів глобалізації, що відбуваються у світі, всепроникаючої взаємозалежності національних економік і держав, міцних і нерідко ексклюзивних зв'язків Китаю з «проблемними» режимами, що дозволяють китайській владі виступати в ролі медіатора в процесі врегулювання конфліктів за участю таких режимів, президенти США змушені уникати тривалої відкритості з Китаєм.

Безумовно, моменти відкритої конфронтації з окремих проблемних питань, таких як тайванська проблема, тибетська та уйгурська проблеми, права людини, економічні проблеми мають місце в американо-китайських відносинах, але завдання будь-якого президента США — не допустити затяжної всеосяжної конфронтації, яка могла б поставити під загрозу

співпрацю з Китаєм у справі протидії регіональним та глобальним викликам сучасності.

У своїх міркуваннях Г. Кіссінджер виходить з того, що піднесення держави не обов'язково має супроводжуватися конфліктом з наддержавою. Визнаючи всю складність проблем, що стоять перед США та Китаєм у процесі їх адаптації один до одного, дослідник, тим не менш, вважає, що кращою моделлю двосторонньої взаємодії може бути «коеволюція» (co-evolution), що означає курс двох країн на реалізацію своїх внутрішніх імперативів, співпраця там, де це можливо, та пристосування своїх відносин з метою мінімізації ймовірності конфлікту [31].

До цієї групи дослідників можна віднести професора Університету Джорджа Вашингтона Ч. Глейзера, представника «умовного реалізму» (contingent realism). Оцінюючи ймовірність американо-китайського конфлікту з позиції дилеми безпеки, він, на противагу висновкам реалістів-алармістів, дійшов оптимістичного висновку про те, що сучасні міжнародні умови дозволяють США та Китаю захищати свої життєво важливі інтереси, не створюючи одна одній серйозної загрози [31].

Як фактори, що сприяють значному пом'якшенню дилеми безпеки, Ч. Глейзер називає стримування шляхом ядерного залякування, а також особливості географічного положення двох країн (вони відокремлені Тихим океаном). На думку американського фахівця, результат піднесення Китаю меншою мірою залежатиме від впливу міжнародної системи на поведінку держав, ніж від здатності Вашингтона та Пекіна впоратися із ситуацією зміни балансу сил [31].

З погляду виклику міжнародної економічної системи оцінює Китай відомий американський економіст Ф. Бергстен.

По-перше, він вказує на те, що Китай віддає явну перевагу низькоякісним, політично мотивованим двостороннім та регіональним торговим угодам та ігнорує змістовні в економічному плані багатосторонні процеси торгової лібералізації у руслі СОТ. Зокрема, Пекін відмовляється

зробити позитивний внесок у Дохійський раунд торгових переговорів, став в опозицію висунутої США на форумі АТЕС у 2006 р. ідеї про створення зони вільної торгівлі АТР, стимулює створення східноазійської зони вільної торгівлі під егідою Китаю, здатної змінити конфігурацію у триполярну, що становить пряму загрозу існуючій міжнародній економічній системі.

По-друге, Пекін відмовляється наслідувати політику гнучкого обмінного валютного курсу. Ф. Бергстен вказує на ймовірність того, що в перспективі Китай просуватиме регіоналізацію та інтернаціоналізацію своєї національної валюти, а також створення Азійського валютного фонду, підриваючи цим глобальну роль МВФ.

По-третє, зростаючі потреби Китаю в енергоресурсах також становлять серйозний виклик. І, нарешті, дії Китаю підривають систему надання іноземної допомоги, що склалася серед країн-донорів, засновану на її обумовленості соціальними (права людини, умови праці, охорона навколишнього середовища) та економічними стандартами (зниження рівня бідності, належне управління) в державах-реципієнтах [43].

Слід зазначити, однак, що за кидаючим існуючим економічним порядком викликами Ф. Бергстен бачить не навмисну і всеосяжну ревізійніську стратегію китайського керівництва, а непідготовленість Пекіна до запаморочливого економічного піднесення Китаю.

І, нарешті, третя група дослідників розглядає Китай як державу, зацікавлену у підтримці статус-кво, і дуже оптимістично характеризує перспективи розвитку американо-китайських відносин. Так, наприклад, у доповіді Національної ради з розвідки США, покликаний оцінити глобальні тенденції до 2025 р., стверджується, що Китай протягом зазначеного часу буде сконцентрований на завданнях власного розвитку та зацікавлений у збереженні статус-кво як такому, що дозволяє йому отримувати вигоду від існуючої міжнародної системи.

У цьому руслі міркує і директор азіатської програми Атлантичної ради США Б. Гарретт. Він заперечує як неминучість американо-китайського

конфлікту, а й його ймовірність. Свій оптимізм він черпає з тези, що глобалізація змінює глобальне стратегічне оточення. Вона призводить до конвергенції національних інтересів у багатьох важливих галузях та спільних інтересів у підтримці глобальної системи режимів, договорів та організацій, що регулюють економічні, політичні відносини та відносини у сфері безпеки на користь США та Китаю. Процес глобалізації створює нові стратегічні обмеження та імперативи для держав, що глобалізуються. У цих умовах, за твердженням Б. Гарретта, обидві держави схильні до обмеження стратегічного суперництва та змушені інтенсифікувати співпрацю з метою спільної відповіді на стратегічні загрози та виклики [43].

Директор програми китайських досліджень Університету Джонса Хопкінса Д. Лемптон і взагалі стверджує, що всупереч базовим уявленням політичного реалізму про те, що держави, що височіють, прагнуть змінити статус-кво, на сучасному етапі саме Китай є ревним прихильником існуючого міжнародного економічного порядку, в той час як США розхитують його створенням «коаліцій бажуючих» (coalitions of the willing) поза рамками існуючих міжнародних організацій [43].

Д. Лемптон зазначає, що Китай хоче бути відповідальним акціонером міжнародної системи як такої, що дозволяє йому отримувати вигоди, але свою відповідальність він також як і Вашингтон визначатиме виходячи з власних інтересів [43].

Тези про задоволеність Пекіна існуючою міжнародною економічною та політичною системою та про малоімовірне американо-китайське збройний конфлікт відстоює і вже раніше згадуваний професор Х. Хардінг. Вказуючи на те, що подальше поглиблення економічної взаємозалежності Китаю та решти світу стане перешкодою на шляху китайських військових устремлінь (за винятком лише ситуації, коли на карту будуть поставлені «корінні інтереси» Китаю), Х. Хардінг бачить виклик, що кидається Вашингтону, в іншій площині [43].

Дослідник вважає, що Китай прагне стати частиною міжнародної системи, але грати у ній значну, а чи не підлеглу роль. Х. Хардинг вказує на те, що китайська влада рухається «економічним націоналізмом» і вважає, що саме китайські, а не іноземні компанії повинні стати бенефіціарами глобалізації, що протікає. Найбільший ризик, на його думку, пов'язаний не з перспективами використання Китаєм військової сили, а зі спробою Пекіна із залученням усіх наявних ресурсів змінити економічний баланс сил на свою користь.

Сутність сучасних взаємин між КНР та США на міжнародній арені, на жаль, можна описати практично повністю з мілітаристської точки зору. Чого тільки варті назви концепцій, що застосовують вчені для визначення особливостей таких відносин: гібридна війна, пастка Фукідіда або м'яка та жорстка сила [20, с.101].

Особливо чітко це можна спостерігати на прикладі так званого «заднього двору Вашингтону», тобто Латинської Америки. Розглянемо більш детально кожну з них.

Розпочнемо з пастки Фукідіда. Вперше це поняття було введеним в обіг американським вченим Грехемом Аллісоном, але передісторія його виникнення сягає власним корінням у сиву давнину.

Грехем Аллісон - відомий американський політолог, провідний аналітик американської політики національної безпеки, перший декан Вищої школи державного управління імені Джона Ф. Кеннеді при Гарвардському університеті, директор Центру з науки та міжнародних відносин імені Белфера та почесний професор. Працював спеціальним радником міністра оборони за президента Рейгана та заступником міністра оборони за президента Клінтона.

Як щойно було зазначено, саме він ввів в обіг поняття «пастка Фукідіда». Зроблено це було для опису політичної ситуації, в якій приводом до війни служить страх існуючої могутньої держави перед потужністю суперника, що звеличується.

З метою довести власну правоту Грехем Аллісон наводив такий історичний приклад. Майже 2500 років тому древньогрецький філософ Фулідід, що спостерігав загострення протистояння між Спартою, що була на той момент найсильнішою державою на Пелопонеському півострові, та Афінами, вважав що зіткнення між ними майже невідворотне. Так звана «пастка Фулідіда» говорить про таке: країни, що домінують, зіштовхуючись з новими центрами сили, відчувають занепокоєння, що спонукає їх застосовувати політику стримування конкурентів з метою збереження власного лідерства. В результаті цього на міжнародній арені виникає ситуація «конфліктної багатополлярності», що погрожує перерости у хаос, який занадто складно контролювати [22, с.31].

Якщо знов повернутися до сучасності, то можна сказати, що у випадку з США та КНР ризики виникнення «пастки Фулідіда» зростають у математичній прогресії у зв'язку із цивілізаційною несумісністю, що поглиблює конкуренцію і заважає встановленню міждержавного взаєморозуміння. Інакше кажучи, протиріччя між китайськими і американськими цінностями, традиціями та філософськими концепціями загострюють фундаментальну структурну напруженість, що виникає в процесі піднесення КНР та загроз зі сторони цієї держави щодо глобальних політичних та економічних позицій Сполучених Штатів

Згідно з дослідженнями Грехема Аллісона, за останні 500 років спостерігалось 16 випадків, коли гегемонії однієї країни кидала виклик та чи інша знову народжена сила. При цьому до війни справи доходили аж 12 разів. Тобто вірогідність бойових дій в наслідок конфлікту між наддержавами дорівнює 75%.

В той же час в 4 випадках з 16 сторони все ж таки спромоглися не роздмухувати конфлікт далі. Але це потребувало дуже серйозних та навіть болячих змін у їх відносинах та діях [24, с.105].

Базуючись на даних, що стали інформаційним підґрунтям для створення, Грехем Аллісон саме й почав стверджувати, що війна між США та

Китаєм є дуже вирогідною. Однак цей же вчений одразу ж вказав й на той факт, що такий спосіб вирішення проблем між цими державами зовсім не є єдино можливим. Адже у 4 з наведених 16 випадків ті чи інші країни у свій час все ж таки спромоглися дійти певного консенсусу.

В той же час вчений робить застереження з приводу не обґрунтованого, як він вважає, оптимізму деяких його колег, що стверджують, начебто гострий конфлікт між КНР та США на даний момент не є можливим.

Ряд вчених піддали критиці можливість виникнення пастки Фуکیدіда в американо-китайських відносинах. Наприклад, Річард Хананія, науковий співробітник Колумбійського університету, говорив, що між Сполученими Штатами та Китаєм немає пастки Фуکیدіда, тому що амбіції Китаю обмежуються насамперед боротьбою з внутрішніми проблемами. Це означає, що Китай не становить значної загрози інтересам США [38, с.110].

Ху Бо, професор Інституту океанологічних досліджень Пекінського університету та один із провідних китайських військово-морських стратегів, аналогічним чином сказав, що не вірить, що нинішній баланс сил між США та Китаєм підтримує гіпотезу Фуکیدіда [78].

Інші вчені, такі як історик Артур Уолдрон, стверджують, що Китай все ще занадто слабкий для такого конфлікту, вказуючи, зокрема, на «економічну вразливість» Китаю та еміграцію китайців з Китаю [74].

Варто зазначити, що багато критиків висміювали пастку Фуکیدіда як химерну частину давньої історії, яка не може бути застосована до аналізу сучасності. Джеймс Палмер, заступник редактора журналу «Foreign Policy», у своїй статті «О Боже, чи не пелопонеська війна знову» написав про пастку Фуکیدіда, що «конфлікти між містами-державами на глухому євразійському мисі 2000 років тому є ненадійним провідником світової історії» [77]. Далі він глузливо зауважив, що Фуکیدід не повинен «тримати вчених-міжнародників у такому становищі, як Гаррі Поттер щодо читачів-міленіалів».

На противагу побоюванням Аллісона політолог з Гарвардського університету Джозеф Най стверджував, що головна проблема полягає не в підйомі Китаю, що веде до пастки Фукідіда, а, швидше, у внутрішніх проблемах усередині Китаю, які ведуть до ослаблення Китаю в тому, що він називає «Пастка Кіндлбера» [68].

Нарешті, деякі політологи відзначають, що китайські державні пропагандистські агентства схопилися за розповідь про пастку Фукідіда, щоб просувати набір владних відносин на користь Китаю.

Критики зазнали й дослідження Грехема Аллісона на підтримку пастки Фукідіда. Політолог з Гарвардського університету Джозеф Най заперечив твердження про те, що 12 з 16 історичних випадків суперництва висхідної сили з правлячою призвели до війни на тій підставі, що Аллісон неправильно визначає випадки [78]. Наприклад, він вказує на випадок Першої світової війни, яку Аллісон визначає як приклад того, як Німеччина, що розвивається, конкурує з усталеною Великобританією, кажучи, що Аллісон невірно визначає причини Першої світової війни.

Відтак, історик Артур Волдрон також стверджував, що Аллісон неправильно характеризує кілька конфліктів. Наприклад, він говорить про конфлікт між Японією та Росією, згаданий Аллісоном: «Японія була висхідною державою в 1904 році, коли Росія вже давно вкоренилася. Чи прагнула Росія випередити Японію? Ні. Японці зробили раптовий напад на Росію, знищивши царський флот» [79].

Під сумнів підпадає також й аналіз Аллісоном Фукідіда. У тематичному дослідженні Інституту національних стратегічних досліджень, підрозділу військових досліджень Університету національної оборони, Алан Грилі Мізенхеймер каже, що «текст Фукідіда не підтримує нормативне твердження Аллісона про неминучий результат зіткнення між висхідними силами та силами, що вже правлять». Таке твердження не працює як евристичний інструмент або інструмент прогнозування в аналізі сучасних подій [79].

Отже дуже багато вчених істориків, політологів та соціологів критикують погляди Грехема Аллісона. Скепсису в їх погляди додає ще й той факт, що і Сполучені Штати, і Китай є дуже значущими торговельними партнерами одна для іншої.

Прихильники тієї точки зору, що гарячого конфлікту не буде, постійно наголошують на тому, що торгова взаємозалежність між США та Китаєм постійно зростає, тобто вони є занадто важливими партнерами, щоб водночас зруйнувати роками напрацьовані зв'язки.

До того ж додає впевненості у тому, що протистояння піде далі мирним шляхом, й той факт, що ще у 2020-му році КНР та Вашингтон підписали угоду щодо першої фази урегулювання торгової суперечки між ними. Однак, Грехем Аллісон та команда його однодумців відкидають впливовість такого запобіжника для виникнення гарячих конфліктів, як торговельна взаємозалежність.

І в цьому аспекті можна з ним погодитись. В останні роки Америка мала від'ємний торговельний баланс у відносинах з Китаєм. А отже, навіть не дивлячись, на те що обсяги продажу її товарів та послуг все ж поволі зростали протягом останньої чверті століття, ця держава не може бути задоволена існуючим станом речей, бо програє.

Крім того, Аллісон у власних трудах доводить, що історична правда складається таким чином, що торгові партнери все ж таки можуть розпочати між собою війни. Прикладів тому, нажаль, багато. Тут можна згадати навіть Радянський Союз та Німеччину у роки Другої світової війни (ешелони з товарами відправлялись навіть 22 червня 1941 року).

Як вказує історія, навіть родинні зв'язки між керівництвами різних країн не є запобіжниками війни. Так, наприклад, британський король Едвард VII був дядькою для кайзера Німеччини Вільгельма II. У власну чергу останній знаходився у родинних зв'язках з Миколою II. Імператор Російської імперії та Вільгельм II були кузенами, тобто двоюрідними братами. І навіть це не допомогло зупинити Першу світову війну [88].

В сучасному світі майже ніхто з керівників різних країн не має друг з другом родинних зв'язків. Виключення становлять деякі монархічні династії. Але загалом таке вже не практикується. Отже цей запобіжник не є дійовим зараз.

Стосовно відносин Китаю та США діє логіка аналізу, що була запропонована ще Ейром Кроу, що свого часу був головним спостерігачем за Німеччиною у Міністерстві закордонних справ Великої Британії. За його словами зміцнення (економічне, політичне та військове) Німеччини в ті часи мало екзистенційно небезпечний характер для Сполученого Королівства.

Дещо пізніше цю ідею підхопив Генрі Кісінджер та виклав її у власній роботі «Про Китай». За думкою 56-го Держсекретаря Сполучених Штатів Китайська народна республіка є істотною небезпекою навіть для самого існування США.

Таким чином у ідей Аллісона є дуже багато критиків, серед яких і Ваша покірна слуга. Гаряча фаза протистояння між Штатами та КНР не є можливою, бо втративши ті запобіжники для виникнення війн, що могли бути дієвими навіть всього лише 100 років тому, людство набуло імунітету, що практично робить виникнення військового конфлікту між наддержавами майже неможливим.

Справа в тому, що й Пекін, й Вашингтон мають ядерну зброю, а також технології, що дозволять практично без перешкод за декілька хвилин доставити атомний заряд з місця запуску ракети до визначеної для знищення точки на мапі країни-конкурента. І якщо справа дійде до відкритого протистояння, то у будь-якої з його сторін може виникнути спокуса застосувати такий козир [89].

Проте, як показують розрахунки багатьох вчених-атомників, вижити в такому пеклі не вдасться а-ні Китаю, а-ні Америці, а-ні будь-якій іншій країні світу. Ядерний Апокаліпсис взагалі здатен поставити під велике (дуже велике) питання навіть саме існування людини, як біологічного виду.

Існують й інші стримуючі фактори, але ядерний паритет, що встановився між цими країнами, - найпотужніший з них. Саме з-за нього КНР та США уникатимуть збройного конфлікту до останнього. При цьому вони дуже широко будуть використовувати засоби гібридної війни!

Одне з визначень гібридної війни характеризує її, як вид ворожих дій, у якому країна, що нападає, не вдається до класичного військового вторгнення, а придушує свого опонента, використовуючи поєднання прихованих операцій, диверсій, кібервійни, і навіть надаючи підтримку повстанцям, що діють або на території супротивника, або зовсім поряд. При цьому військові дії можуть взагалі не вестися, і з формальної точки зору гібридна війна може відбуватися навіть у мирний час.

Нападник здійснює стратегічну координацію зазначених дій, зберігаючи при цьому можливість правдоподібного заперечення своєї залученості до конфлікту. Класичними прикладами гібридних військових дій наприкінці ХХ — на початку ХХІ століть називають дії СРСР у початковий період афганської війни (1979—1989), а також дії США, Пакистану, КНР та інших держав щодо підтримки афганських моджахедів.

Найближчими до нас в історичній ретроспективі подіями, пов'язаними з гібридними війнами, є такі збройні конфлікти:

- військові дії у Нагорному Карабаху;
- Лівансько-Ізраїльська війна 2006 року;
- Російсько-Грузинська війна 2008 року;
- Російсько-Українська війна, що триває з 2014-го року і по цей час.

Гібридній війни може передувати так звана асиметрична війна, яка може переростати в гібридну зі зростанням навичок повстанців.

Зустрічаються й інші визначення гібридної війни як війни, що поєднує регулярні («симетричні») бойові дії з елементами асиметричних війн. Наприклад, Дж. МакКуен визначає гібридну війну як «комбінацію симетричної та асиметричної війн» [88, с.163]. Проблема з таким

визначенням очевидна: МакКуен змушений визнати, що за такого визначення «всі війни — потенційно гібридні».

Ф. Хоффман пропонує уточнення: у гібридних війнах асиметрична компонента має вирішальне оперативне значення на полі бою, на відміну від звичайних воєн, де роль асиметричних гравців (наприклад, партизанів) полягає у відволіканні сил противника на підтримку безпеки далеко від поля бою [71; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Надалі, щоб уникнути плутанини, Хоффман запропонував використовувати для воєн, де метою асиметричної компоненти є відтягування сил противника від основного театру війни та створення труднощів в управлінні військами, термін «комбінована війна».

Варто зауважити, що дослідник міжнародних відносин П. Мансур не підтримує ідею такого розподілу [87 с.149].

Фактично, під визначенням «гібридна війна», можуть мати на увазі будь-які недружні дії однієї країни стосовно іншої, без явних дій збройних сил. Зазвичай цим терміном користується «слабка сторона», щоб за неявному застосуванні чи за відсутності доказів наявності збройних сил противника, все-таки вказати, що недружні події є війною. Це фактично виводить цей термін з юридичної та політичної площини, що вимагають точних та фактичних доказів або протоколювання міжнародними організаціями, моніторинговими місіями наявності дій збройних сил, тієї чи іншої сторони, та робить цей термін пропагандистським.

Гібридне протистояння між Сполученими Штатами та Китаєм, нажаль, ще не досягло власного апогею. Втім вже зараз ці країни не соромляться застосовувати різноманітні методи, що цілковито підпадають під щойно наведені визначення [26 с.21].

Тож слід ретельніше вивчити суть дій обох сторін та особливості застосування ними відповідних методів боротьби одне проти іншого на теренах Латинської Америки.

З огляду на той факт, що присутність США в цьому регіоні планети має більшу історію, слід розпочати саме з аналізу гібридних можливостей саме цієї країни.

Дії Сполучених Штатів Америки в ЛАКБ (країни Латинської Америки та Карибського басейну) практично повністю співпадають з основними особливостями, що характеризують «гібридну війну» к суспільно-політичне вище на міжнародній арені.

Як типові, класичні приклади «гібридної війни» Вашингтона в Латиноамериканському регіоні можна навести:

- збройну спецоперацію проти кубинського уряду Ф. Кастро в 1961 р.;
- повалення уряду народної єдності на чолі з президентом С. Альєнде в Чилі в 1973 р.;
- війну нікарагуанських «контрас» проти лівого сандиністичного уряду в Нікарагуа (1980 - 1990 рр.) [27 с.5-6].

Хоча, треба визнати, під характерні ознаки «гібридної війни» цілком підпадає політика Білого дому щодо цілої низки інших держав ЛАКБ ще з часів ухвалення ХІХ в. доктрини Монро.

Доктрина Монро - послання американському конгресу президента Д. Монро від 2 грудня 1823 р., у якому було виділено три основні положення як принципи зовнішньої політики США: невтручання американських держав у внутрішні справи Європи; невтручання європейських держав у внутрішні справи Америки; рішучість перешкоджати будь-яким спробам європейських держав робити замах у будь-якій формі на незалежність американських країн шляхом їх колонізації. Ця доктрина була спрямована не проти колоніалізму взагалі, а проти експансії європейських «гравців» на американському континенті. У 40-і роки позаминулого століття доктрина Монро та заклики до континентальної солідарності були прикриттям для анексії Сполученими Штатами майже половини території Мексики (нинішні штати Техас, Каліфорнія, Арізона, Невада, Юта, Нова Мексика, Колорадо, частина

Вайомінгу). По суті, доктрина Монро почала трактуватись як «Америка для США» [87, с.150].

Особливу роль відіграла також ідеологія панамериканізму - політична доктрина, в основу якої покладена суперечлива фактам і побудована на суб'єктивному тлумаченні історичного процесу ідея про нібито існуючу спільність історичної долі, економіки та культури США та інших країн Американських континентів.

Панамериканізм використовувався США для обґрунтування економічної, політичної, а нерідко прямої військової агресії щодо країн ЛАКБ.

М. В. Антясов стверджує, що з кінця XIX у США почали використовувати цю ідеологію для здійснення своєї експансії в Латиноамериканському регіоні та витіснення з нього інших гравців, у тому числі виправдовуючи свої численні інтервенції на Кубі, в Мексиці, на Гаїті, в Нікарагуа, Колумбії, Панамі, Домініканській Республіці та ін. Військово-політичний та економічний тиск США на латиноамериканські держави підкріплювалося ідеологічним проникненням, яке здійснювалося, особливо після Другої світової війни, під виглядом боротьби проти «комуністичного втручання» у справи Західної півкулі [1, с.6].

На особливу увагу заслуговує вивчення та аналіз північноамериканських технологій «гібридної війни» на Кубі. Як відомо, в результаті повалення диктаторського режиму Ф. Батісти владу на острові в 1959 р. взяв уряд лівої орієнтації на чолі з Фіделем Кастро.

Події на Кубі цілком підпадають під сучасні характеристики «гібридної війни», включаючи такі її відмінні риси, як залучення неформальних збройних формувань, внутрішньої радикальної опозиції за їх збройного та матеріально-технічного забезпечення, демонстрація сили або загрози силою, а також масований інформаційно-психологічний вплив на офіційну владу та населення. Антикубинська спецоперація 1961 р. не просто логічно вписується в сучасні канони ведення «гібридної війни», а й може бути свого роду

навчальним посібником для нинішніх стратегів подібних проектів (навіть попри підсумкову невдачу інтервенції на Кубі).

Ще одним яскравим свідченням використання Сполученими Штатами в недавньому минулому технологій «гібридної війни» є підтримка і фінансування 10-річної збройної боротьби нікарагуанських «контрас» проти лівоорієнтованого уряду на чолі з Д. Ортегою.

З початку громадянської війни Нікарагуа Сполучені Штати виступили як ідейних натхненників і фінансових спонсорів «контрас». Зокрема, проти сандиністського уряду було встановлено економічну блокаду, проводився агресивний інформаційно-психологічний вплив, міжнародний дипломатичний тиск, особливо в період президентства Р. Рейгана. Військово-морські сили США здійснювали морську блокаду узбережжя Нікарагуа, проводили численні військово-морські навчання (демонструючи можливість свого військового втручання); група зв'язку Південного командування військ США у Панамі здійснювала радіоконтроль нікарагуанської території. У грудні 1981 р. на американських військових базах Форт Беннінг (штат Джорджія) та Форт-Льюїс (штат Вашингтон) під керівництвом бригадного генерала Шольца розпочалася підготовка сил «командос» [21,с.161]. Незабаром розпочалися повномасштабні бойові дії між урядовими силами та повстанцями «контрас».

Остаточне припинення вогню відбулося лише у 1990-му році.

Військові дії «контрас» у Нікарагуа, які активно підтримувалися та фінансувалися Сполученими Штатами, також можуть бути наочним прикладом використання Вашингтоном ключових елементів «гібридної» сили у своїй політиці в Латиноамериканському регіоні.

Протягом наступних років США неодноразово використовували технології «гібридної війни» щодо країн Латинської Америки та Карибського басейну.

В останні роки Білий дім продовжував використовувати відповідні технології у своєму «м'якому підчерев'ї» (ЛАКБ). Достатньо згадати активну

роль «американської закуліси» у сприянні спробі невдалого державного перевороту у Венесуелі у 2002 р., постійний пресинг проти Республіки Венесуела (БРВ), очолюваної на той момент президентом У. Чавесом, а після його смерті - Ніколасом Мадуро [21,с.161].

Основні риси «гібридної війни», що велася США у Боліваріанській Республіці Венесуела (БРВ):

- таємні операції проти офіційного Каракасу;
- долучення до цих операцій правої опозиції та маргінальних прошарків венесуельського суспільства;
- звернення уваги міжнародних правозахисних організацій на дій урядових сил у цьому конфлікті;
- прийняття Білим домом на початку березня 2015 р. нових санкцій проти високопоставлених венесуельських чиновників та оголошення надзвичайного стану стосовно Венесуели;
- регулярне проведення США військово-морських маневрів у районі Атлантики, не так далеко від кордонів Венесуели;
- постійний інформаційно-психологічний вплив на офіційну владу та населення Венесуели [28,с.35].

Слід зауважити, що до Сполучених Штатів та їх дій у Венесуелі наразі прикуто чимало уваги. І це не може дивувати, бо ця країна має дуже потужні поклади нафти. Особливостям гібридної війни розв'язаної американцями на теренах БРВ присвячено декілька праць.

Зокрема за твердженням Дабагяна Е. С., Штати доклали багато зусиль, намагаючись підтримувати венесуельську опозицію. Так, наприклад, представники цієї країни разом з представниками Бразилії та Колумбії таємно зустрічалися з лідером венесуельських опозиціонерів Хуаном Гуайдо та виказали йому повну підтримку [7, с.99].

Як відмітив Георгій Коларов, підтримка надавалася не тільки на словах, але й у більш вагомий спосіб. Так, наприклад, не в останню чергу завдяки зусиллям Білого дому Гуайдо отримав визнання, як Президент країни

після останніх перегонів. Його легітимність визнали 54 країни світу, включаючи великі країни Латинської Америки, ЄС, самих США та Канаду. Йшлося не тільки про формальне декларування: під управління опозиційного лідера перейшли деякі з закордонних активів Боліваріанської Республіки [10].

Ще однією латиноамериканською країною, що постраждала від гібридної війни, розв'язаної Сполученими Штатами на її території стала Бразилія. Проте на відміну від попередньо розглянутих прикладів в цій державі американці не стали роздмухувати локальні збройні конфлікти, а вдалися до практики економічного придушення (але не повного знищення!), підключаючи важелі штучного маніпулювання світовими цінами на енергоносії та інші дуже чуттєві для Бразилії товари.

Дослідники, зокрема кандидат політичних наук, Генеральний консул Російської Федерації в Рио-де-Жанейро А. В. Будаєв [3, с .67], стверджують, що Білий дім і в цій країні постійно намагається застосовувати такі методи впливу, к інформаційно-психологічний тиск на керівництво та населення, використання ресурсів та можливостей правих сил та маргінально налаштованих елементів.

У цьому контексті також можна згадати «шпигунський скандал», що вибухнув наприкінці 2013 р., пов'язаний з телефонним прослуховуванням і перехопленням американськими спецслужбами електронних повідомлень президента Бразилії Д. Роуссефф та інших керівників цієї держави. Одним з наслідків фактів, що розкрилися, стало скасування Д. Роуссефф свого офіційного візиту до Вашингтону в грудні 2013 р. і деяке охолодження відносин зі Сполученими Штатами.

Рука Вашингтону проглядається й у резонансних викриттях докола діяльності провідної державної нафтової корпорації «Петрообраз». Бразильські компетентні органи провели розслідування у зв'язку з масштабною корупцією, хабарами, відмиванням грошей та іншими

зловживаннями «Петрообраз» та виявили причетність до цих правопорушень з боку низки північноамериканських компаній і бізнесменів.

Деякі спостерігачі вважають, що американські спецслужби мали відношення (при взаємодії та координації з лідерами бразильської правої опозиції) до організації в цій країні масових маніфестацій та заворушень із гаслами, які потребують відставки президента Д. Роуссефф, наведення порядку та законності у Бразилії [30, с. 53-54].

У середині березня 2015 р. по всій країні, насамперед у найбільших містах - Сан-Паулу, Бразиліа, Белу-Орізонті, прокотилася хвиля антиурядових виступів, в яких взяло участь до півтора мільйона осіб, які вимагали імпічменту чинному главі держави, звинувачуючи її в корупції та інших зловживаннях влади.

Ще одним свідченням застосування Сполученими Штатами тактики «гібридної війни» може служити Колумбія, де окрім тісної торговельно-економічної співпраці реально присутній американський військовий компонент: у рамках боротьби з наркотрафіком та наркотероризмом США протягом багатьох років надають колумбійській адміністрації на регулярній основі військову допомогу у вигляді постачання різного виду озброєнь, а також направлення до цієї країни американських військових радників, бійців спецпідрозділів, співробітників ДЕА. Таке визначення «гібридної війни», як змішання класичних методів ведення бойових дій із використанням нерегулярних збройних формувань, логічно вписується в лінію дій Сполучених Штатів у Колумбії, за якої активно використовуються можливості та ресурси правих загонів самооборони (так звані парамілітарес) [33, с. 114].

Примітно, що Білий дім неодноразово використовував колумбійську владу у своїй антивенесуельській стратегії, включаючи організацію різноманітних провокацій на колумбійсько-венесуельському кордоні з використанням згаданих колумбійських груп парамілітарес. У деяких ситуаціях, наприклад, у 2007 р., напруженість у відносинах між Боготою та

Каракасом досягала такого рівня, що тимчасово призупинено дипломатичні відносини між двома цими країнами.

В цілому можна констатувати, що «гібридна війна» не тільки являє собою потужний і складний різновид ведення наступальних дій проти зовнішнього супротивника, але і є різнорівневим, багатовимірним явищем, що включає симбіоз «м'якої» і «жорсткої» сили, а також їх комбінацію у вигляді «розумної сили». «Гібридні війни» США в Латинській Америці не набули поки такого масштабного і явного характеру, як в інших регіонах світу (Близький і Середній Схід, Північна Африка). На цьому етапі йдеться про те, що Сполучені Штати напрацьовують унікальний латиноамериканський досвід застосування технологій «гібридних воєн» у своєму «ближньому зарубіжжі». Відмінною особливістю цієї лінії Вашингтону в Латинській Америці є гнучкість і витонченість, відсутність прямих лобових атак. Однак у перспективі технології «гібридної війни» все більш активно застосовуватимуться США в регіоні ЛАКБ з метою забезпечення їх довгострокових геополітичних позицій [31, с.96].

Як і Сполучені Штати, Китай також охоче застосовує методи гібридної війни всюди, де тільки це стає для нього можливим. Навіть на теренах самої Північної Америки.

Китайський Уряд залучив багатьох великих виробників, таких як телекомунікаційні гіганти Хуавей і ЗТЕ для збору розвідданих. У США Хуавей займається не лише постачанням та продажем телефонів та комп'ютерів. Але й монтаж базових станцій для місцевих стільникових мереж 5G.

Китай також активно використовує свій, нібито рибальський флот по всьому світу для збору інформації та проведення різних операцій.

Китайські фахівці активно працюють в університетських містечках США, здійснюючи крадіжку секретних технологій, збирання інформації, моніторинг американських та китайських студентів.

Нещодавно було заарештовано і вислано кілька китайців, які працювали на користь китайських організацій. Зокрема, один із них працював у Google, а другий збирав зерна на спеціалізованих фермах.

Крім того, китайські хакери активно обробляли через Фейсбук своїх дисидентів та активістів у США. У 2016 році China General Nuclear Power Group викрала американські ядерні секрети за останні 20 років. І таких прикладів дуже багато.

Особливої уваги заслуговує то факт, що КНР повністю відмовляється від реалізації стратегії асиметричної війни стосовно США та все більш спирається у власних діях на власну м'яку силу.

Вперше це поняття ввів в обіг вище вже згаданий американський політолог, колишній декан Гарвардського інституту державного управління імені Джона Ф. Кеннеді, розробник теорій неолібералізму в міжнародних відносинах Джозеф Най. Вперше він вжив цей термін у власній книзі 1990 року «Bound to Lead: The Changing Nature of American Power». Згодом він розвинув це поняття у своїй книзі 2004 року «Soft Power: The Means to Success in World Politics» та статті «М'яка сила та американо-європейські відносини» [22, с.29].

Джозеф Най є також автором такого поняття як «розумна сила». На відміну від м'якої сили, розумна включає також й можливість використання жорстких методів досягнення мети, але виключно у тих випадках, де це є може бути доцільним.

За думкою Честера Крокера, Фена Ослера Хемпсона та Памели Р. Олл розумна сила включає стратегічне застосування дипломатії, переконання, розвиток компетенцій, проектування влади та впливу економічно ефективними способами, що мають політичну та соціальну легітимність, - по суті, застосування військової сили та всіх форм дипломатії [80,с.13].

Термін було введено на розгляд після вторгнення до Іраку 2003 року як відповідь на неоконсервативну міжнародну політику Джорджа Буша. Розглядався як ліберальна альтернатива його політиці і передбачав

закріплення провідної ролі за міжнародними інститутами, а не за Сполученими Штатами. Розумна сила також розглядалася як альтернатива м'якій силі, яка могла посилити аргументи Демократичної партії, визнані слабкими.

Варто зазначити, що «Розумна сила» набула популярності після того, як сенатор від Нью-Йорка Хілларі Клінтон досить часто використовувала його під час сенатських слухань 13 січня 2009 року у виборах на позицію державного секретаря в адміністрації президента Барака Обами.

Повертаючись до розгляду концепції м'якої сили скажемо, що однією з її попередниць була концепція «культурно-ідеологічної гегемонії», розроблена італійським філософом Антоніо Грамші у 1930-х роках у «Тюремних зошитах». Вона набула широкого поширення серед західноєвропейських і американських неоконсерваторів [8,с.223].

Ідея використовувати «м'яку силу» для встановлення своєї влади сягає давньокитайських філософів, таких як Лао-Цзи, який жив у VII столітті до нашої ери.

В українській мові найпоширенішим синонімом даного терміну є «пряник», на відміну «батога», але не застосовується у тих використання культурних і демократичних цінностей для встановлення влади.

Варто уточнити, що м'яка сила є теоретичним конструктом. Інструментом реалізації такої сили на практиці є так звана публічна дипломатія [2, с.139].

Концепція м'якої сили була розкритикована як неефективна такими авторами, як Ніл Фергюсон у передмові до «Colossus». На його думку, суб'єкти міжнародних відносин мають реагувати лише на два типи стимулів — економічні та військові санкції.

Часто важко відрізнити наслідки м'якої сили та інших факторів. Наприклад, Дженіс Маттерн стверджує, що використання Джорджем Бушем фрази «ви з нами чи проти нас» було застосуванням м'якої сили, оскільки жодної явної загрози не мало на увазі. Проте деякі автори бачать у ній

«неявну загрозу», оскільки прямі економічні чи військові санкції впливають із фрази «проти нас».

Слід зауважити, що на теренах Латинської Америки концепція м'якої сили достатньо ефективно застосовується як США, так і КНР. Однак, відмінності полягають у самих способах її реалізації. Якщо Китай, допомагаючи країнам ЛАКБ майже не висуває ніяких умов та сподівається реалізувати власні задачі виключно розповсюджуючи культурні, економічні та інші притаманні йому переваги, то Сполучені Штати наполегливо просувають ідею вибору між мирним та силовим вирішенням тих і інших питань [34, с.19].

Втім, треба віддати належне і Сполученим Штатам, і Китаю – на теренах Латинської Америки і Карибського регіону обидві країни в цьому столітті ще не застосовували відкритої агресії. Принаймні поки що не робили цього відкрито. Проте, в історичній ретроспективі картинка виглядає дещо інакше. Звичайно це не стосується КНР, виключно з географічних міркувань. Але як показують вище наведені приклади, Сполучені Штати, керуючись Доктриною Монро, робили це неодноразово й достатньо успішно.

Отже виникає нагальна необхідність розглянути в рамках теми американо-китайських відносин на теренах ЛАКБ ще й концепцію жорсткої сили.

Жорстка сила - форма політичної влади, пов'язаний із застосуванням військового та/або економічного примусу для корекції поведінки чи інтересів інших політичних сил.

Відповідно до назви ця форма політичної влади часто є агресивною, і найефективніша, коли об'єкт влади має меншу військову чи економічну силу.

Термін «жорстка сила» використовується в описі міжнародних відносин. Зазвичай протиставляється терміну «м'яка сила», яка має на увазі добровільне підпорядкування суб'єкта влади і ґрунтується на культурних та політичних цінностях.

Термін став широко використовуватися після того, як Джозеф Най ввів у розгляд термін «м'яка сила» як форму влади суверенної держави в міжнародній політиці.

Військова сила передбачає використання примусової дипломатії, війни чи загрози з метою примусу, залякування та захисту. Економічна сила передбачає надання допомоги, хабарі та економічні санкції.

«Жорстка сила» може також використовуватися для опису переговорного процесу, в якому використовуються тиск і загрози як важіль.

Спеціально цей термін не вводився в обіг жодною людиною. Концепція жорсткої сили також не піддавалася критиці жодного разу, бо доводила свою ефективність багато разів в історії людства (багато війн закінчувалося досить успішно для їх ініціаторів).

Втім на сучасному етапі розвитку цивілізації ефективність її застосування для вирішення тих и інших конфліктів вже ставиться під серйозний сумнів.

Навіть якщо йдеться про суперечності між якоюсь могутньою державою та невеличкою за геополітичними масштабами країною (Росія – Україна, наприклад) застосування жорсткої сили є самим недоцільним шагом.

Тим більш це не доцільно, якщо говорити про конфлікти між такими гігантами світової політичної арени, якими на даний момент є Китай та Сполучені Штати Америки.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ: ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР

Американо-китайські відносини протягом останніх декількох років характеризуються певною мірою невизначеності. Таку невизначеність можна пов'язати з намаганнями обох країн зберегти видимість гарних взаємин в ситуації коли дедалі все чіткіше окреслюється їх конкурентний характер.

Сполучені Штати та Китай офіційно намагаються не визнавати один одного ані супротивниками, ані суперниками. Однак логіка та послідовність подій на міжнародній арені свідчать про те, що істотна частина ХХІ сторіччя все ж таки відбуватиметься саме під знаком багатополлярності, лідерами в якій будуть ці 2 країни.

Однією з цікавих особливостей Американо-Китайських відносин є те, що США є визнаною наддержавою, в той же самий час навіть зараз за КНР офіційно ще зберігається статус країни, що розвивається. І це не дивлячись на те, що за темпами економічного розвитку Китайська Народна республіка вже декілька років тому обігнала навіть самі Сполучені Штати.

Не в останню чергу збереженню такого статусу сприяють самі китайці, бо це надає їм певні привілеї у міжнародних відносинах. Наприклад, вони мають право не дотримуватись певних конвенцій в екологічній царині й, таким чином, можуть не витратити додаткові ресурси на реалізацію тих чи інших екологічних програм або на сплату платежів за перевищення норм шкідливих викидів в атмосферу Землі.

Крім того, такий статус зовсім не зобов'язує їх спонукати інші країни, що потребують фінансової допомоги від КНР також дотримуватися тих чи інших екологічних нормативів при реалізації на китайські гроші якихось проектів.

Ще одним цікавим моментом в таких взаєминах є те, що Китай - один з найбільших утримувачів зовнішнього державного боргу Сполучених Штатів. Станом на лютий 2021 року ця цифра сягнула понад 1,1 трильйонів доларів [73], що становить приблизно 15,55% від всього обсягу поточних американських міжнародних запозичень (таблиця 2.1).

Динаміка державного боргу США по головним його власникам за взята для прикладу за період з січня по березень 2021 року виглядає наступним чином (рис.2.1).

Слід зауважити, що за останні 3 роки обсяги китайських інвестицій в економіку США знизилися майже у 3 рази. Крім того Китай намагається позбутися американських облігацій. В короткостроковій перспективі це на руку Вашингтону, бо сприяє покращенню доларової ліквідності. Однак в подальшому це може призвести до обвалу долара.

В політичній сфері взаємини цих держав характеризуються різними поглядами (причому часто навіть кардинально різними) на подальший розвиток країн та територій Азіатсько-Тихоокеанського регіону та інших частин світу. Так, наприклад, Китай дуже чуттєво реагує на будь-які спроби Вашингтону виразити власну підтримку Тайваню, який китайці завжди вважали власною територією. Варто лише згадати, як відреагував офіційний Пекін на укладену між Тайбеєм та адміністрацією Обама угоду щодо постачання зброї на 6,4 мільярдів доларів. Санкції по відношенню до тих американських компаній, що приймали в цьому активну участь, не змусили довго чекати на себе.

Втім, цей випадок свідчить про те, що при вирішенні всіх проблемних питань КНР не намагається розмовляти за допомогою грубої сили. По-перше, як свідчать американські та навіть китайські військові експерти, Китай ще протягом певного часу все ж таки не зможе гідно протистояти американській армії у відкритому військовому конфлікті. По-друге, все частіше КНР схиляється до застосування такого інструменту підвищення ефективності власного впливу на міжнародній арені, як так звана «м'яка сила». У випадку з

Китайською республікою (а саме таку офіційну назву насправді має Тайвань) процес реалізації цієї сили полягає в налагоджуванні міцних культурних, мовленевих та економічних взаємозв'язків.

Більш того, слід зауважити, що доктрина «м'якої сили» застосовувалась та продовжує застосовуватися КНР не тільки по відношенню до власного «бунтівного острова» але й скрізь у світі, де для цього склалися сприятливі геополітичні умови.

Не в останню чергу це стосується й так званого «заднього двору Вашингтону», тобто Латинської Америки. Протягом останніх декількох років Китай веде в цьому достатньо великому регіоні планети активні наступальні дії на інтереси Сполучених Штатів, якщо застосовувати військову термінологію. Але без жодних жорстких дій! Втім, якщо інше не є можливим, КНР все ж таки реалізує такі дії, але в край обмеженому їх варіанті.

То ж слід більш ретельно розглянути, що таке м'яка сила та ким чином Китай застосовує цю доктрину на міжнародній арені в цілому та у Латинській Америці зокрема.

У теорії міжнародних відносин м'яка сила - це елемент зовнішньої політики, який застосовується державами для збільшення свого впливу завдяки привабливості її цінностей та інститутів. Якщо жорстка сила засновується на військовому втручанні, санкціях чи дипломатії примусу, то м'яка досягається саме завдяки створенню сприятливого образу держави. Сформульована американським політологом Джозефом Наєм, концепція м'якої сили апелює до трьох основних компонентів – культури, політичної ідеології та дипломатії. І хоча китайська верхівка усвідомлює важливість «м'якої» стратегії, розуміння Пекіном цієї концепції дещо відрізняється від того, як її звикли сприймати в інших країнах [36, с.71]

Особливості китайського бачення м'якої сили полягають у таких моментах:

1. Пекіну надзвичайно важко апелювати до привабливості своєї політичної системи та суспільних цінностей. Комуністична ідеологія з елементами конфуціанської догматики, де головними принципами є соціальна солідарність та служіння общині, ідентифікують китайське суспільство як комунітарне, а не індивідуалістське, що йде врозріз із західними суспільно-політичними реаліями. Більше того, після глобальної фінансової кризи 2008 року КНР представила свою соціально-політичну систему як кінцеву, відмовившись вважати її перехідною формою до ліберальної держави.

2. Другим характерним елементом китайського зразка м'якої сили є її економічна спрямованість. Ставши у 2010 році другою економікою світу після Сполучених Штатів, КНР не бариться використовувати економічні важелі для покращення свого іміджу на міжнародному рівні. Інфраструктурні проєкти, поширення технологій та порятунк менш розвинених держав за допомогою кредитів – усе це є компонентами м'якої сили Пекіна, що мають на меті продемонструвати розвиненість китайської економічної моделі [73].

У цьому аспекті треба згадати промову Сі Цзіньпіна на відкритті 19-го з'їзду КПК, у якій він описав китайську соціалістичну модель як таку, що «надає нові можливості іншим країнам і націям, котрі хочуть пришвидшити свій розвиток при збереженні незалежності». У той час як у західному науковому дискурсі економічна могутність, безсумнівно, вважається джерелом жорсткої сили на одному рівні з військовим потенціалом, КНР розробляє власну «м'яку» стратегію на основі економіки, культури та публічної дипломатії.

Надавши важливого значення м'якій силі як засобу зовнішньої політики у XXI столітті, КНР посилено інвестує в культурну й публічну дипломатію та інфраструктурні проєкти. Утім, покращення іміджу не є для неї легким завданням: якщо за швидкістю економічного розвитку країні вже вдалося досягти лідерства в Азії, то за збільшенням «привабливості» вона значно поступається за показниками навіть своїм сусідам. Передусім це

пояснюється тим, що кроки Китаю, який вже 70 років має імідж авторитарної держави, викликають недовіру за кордоном. Таким чином, Пекіну набагато важче досягти вирішення важливих стратегічних питань, пов'язаних із Тайванем, Тибетом, співпрацею з іншими державами у сфері торгівлі, обміну технологіями чи екологічної безпеки.

Одразу виникає запитання про вигідність для КНР звернення до такого виду впливу. Для багатьох може бути несподіванкою, проте у 2016-му році КНР посіла 28 місце за індексом м'якої сили, у 2017-му – 25-те, у 2018-му та у 2019-му роках – 27-ме місце (рис.2.2).

За своєю «привабливістю» країна поступилася США (рис.2.3) та своїм сусідам по регіону – Японії, Сінгапуру та Південній Кореї.

Однак не варто забувати, що КНР має імідж недемократичної країни, тож навіть такі показники є непоганими для неї. До того ж інший рейтинг країн за рівнем їхньої м'якої сили, який щорічно складається британською незалежною консалтинговою компанією »Brand Finance» на основі таких факторів, як визнання, репутація та вплив, показав, що у 2020 р. КНР посіла 5 місце у світі.

І хоча країна не змогла обійти США, Німеччину, Сполучене Королівство та Японію, усе одно бачимо, що шанси Китаю надалі збільшувати м'яку силу досить високі (особливо з перспективи привабливості культури та інвестицій в інфраструктурні проєкти, що визначаються як сильні сторони політики КНР). До того ж, м'яка сила є зовсім новим компонентом в китайській стратегії: про питання свого сприйняття Пекін почав дбати лише у XXI столітті з прийняттям у 2003 році доктрини мирного піднесення Китаю та виникненням у 2004 році концепції «гармонійного світу», які обумовили необхідність інституційного вдосконалення країни, її залучення до глобальної економічної інтеграції та мирного співіснування.

Але навіть якщо найближчим часом Китай не зможе обійти за показниками Європу, США, Японію чи Південну Корею, то всередині країни

політика м'якої сили допомагає уряду реалізовувати свої цілі. Коли провідні китайські новинні агентства постійно публікують промови Сі Цзіньпіна, котрий возвеличує китайську націю за її допомогу людству в боротьбі з пандемією, це не лише створює відчуття національної гордості, а й підвищує впевненість населення в ефективності своєї влади. Таким чином, якщо в інших державах стратегія м'якої сили є інструментом саме зовнішньої політики, то в Китаї створення позитивного враження про країну на міжнародній арені також підкріплює мудрість і легітимність Комуністичної партії.

Отже, відносно негативне сприйняття суспільно-політичної моделі КНР зовсім не означає, що їй не вдається накопичувати м'яку силу. Навпаки, цей фактор посприяв тому, що держава виробила власний підхід до реалізації цієї стратегії, акцентуючи насамперед на привабливості своєї економічної моделі та культури. Із кожним роком Пекін ініціює все більше нових інфраструктурних проєктів, робить дедалі вагоміший внесок у боротьбу з глобальними проблемами та заохочує поширення китайської культури, тож у довгостроковій перспективі все більше й більше країн будуть зацікавлені будувати партнерські відносини із Китаєм.

Однак слід зауважити, що фактично Китай мало чим відрізняється від свого сучасного візаві: захищаючи власні інтереси біля власних же кордонів, ця країна намагається послабити позиції США на тих територіях, що на даний момент знаходяться у сфері життєво важливих інтересів цієї країни.

Розуміння такого стану справ є дуже важливим, бо дозволяє правильно визначити роль третіх країн в протистоянні двох політичних полюсів. Україна, як держава, що потерпає від жорстких дій Росії та Америки на власній території, має засвоїти урок з китайсько-американського протистояння. При можливості ми також маємо отримати певний досвід та бонуси (якщо можна так сказати) з знаходження у такому скрутному становищі.

Слід зауважити, що навіть якщо держави-конкуренти не застосовують такі крайні варіанти власної активності на інших територіях, як збройні конфлікти, то все одно їх вплив може носити потенційно небезпечний характер як для населення, що проживає безпосередньо у відповідних регіонах планети, так і для інших країн.

Якщо повернутися в історичній ретроспективі трохи назад, то наслідками недалекогоглядного вчинку адміністрації Барака Обама щодо продажу Тайваню достатньо великої партії зброї стало те, що Китай фактично заблокував стримування ядерних програм Ірану та Північної Кореї. Це, як ми вже знаємо, в подальшому призвело до того, що остання почала дуже інтенсивно проводити ракетні випробування. Журналісти проекту «Бюлетень вчених-атомщиків» Чикагського університету з цього приводу, а також у зв'язку з припиненням дії Договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності між США та Росією навіть «змістили стрілки» так званого «годинника судного дня» на 1 хвилину вперед у 2020-му році. І тепер цей «механізм» показує 23:58:20. Тобто до «ядерної півночі» залишилося всього 100 секунд [38, с. 116].

Наразі все поки що обійшлося, й адміністрація іншого Президента Сполучених Штатів, Джо Байдена, вже знову говорить про необхідність укладання нової ядерної угоди з Іраном. Та й про Північну Корею зараз майже нічого не чути.

Латиноамериканський регіон також ставав причиною коливання стрілок «годинника судного дня». Це сталося під час Карибської кризи 1962-го року, що стала наслідком таємного розташування Радянським Союзом ядерних ракет на Кубі. Втім та криза була вирішена таким чином, що обидві сторони тогочасного конфлікту забрали власне ракетне озброєння (Штати – з Італії та Турції, а Радянський Союз – з Куби).

Можливо влада Китаю вчинила точно таким же способом, якщо б Штати розташували власну ядерну зброю десь біля берегів цієї країни. Проте, історія не терпить умовного способу. До того ж й Китай, як зазначалося

трохи вище, поки що діє кардинально іншими методами, які, до речі, показують більшу ефективність власного застосування на міжнародній арені.

Отже про сутність китайської експансіоністської політики щодо різних частин світу та Латинської Америки зокрема в рамках зазначеної кваліфікаційної роботи сказано вже чимало. Однак не повністю розкритим залишається питання щодо того, яким чином діяли до цього часу Сполучені Штати та що саме дозволило їм стати домінантною країною у західній півкулі?

Відповіддю на це питання є тільки 2 слова: «доктрина Монро». Звичайно, не слід вважати, що лише цей документ відіграв вирішальну роль у подальшому розвитку обох американських континентів. Але саме за його допомогою США майже 200 років тому заявили всьому світові про власні політичні амбіції в латиноамериканському регіоні та наміри їх відстоювати в будь який спосіб. Розглянемо цю доктрину більш детально.

Перша третина 19-го сторіччя була знаменна тим, що в Західній півкулі почали активно відбуватися процеси звільнення латиноамериканських земель від колоніального гніту Іспанії та Португалії. Паралельно з цим можна було спостерігати початкові етапи державотворення в різних частинах Північної та Південної Америки.

У зв'язку з тим, що нові країни ще були дуже слабкими, у багатьох більш розвинених європейських держав виникала спокуса забрати собі щойно звільнені території. Проте таким планам не судилося бути здійсненими, бо про власні амбіції та інтереси голосно заявили Сполучені Штати Америки.

Суть їх домагань цілковито було розкрито в одній з частин 7-го Звернення тогочасного Президента США до Конгресу – Джеймса Монро, що дістала назву «Доктрина Монро».

Однак сам Президент не був безпосереднім автором цього документу. Навпаки він достатньо довго вагався, чи проголошувати його взагалі у власному посланні. Втім згодом він все ж таки пристав на думку Джона

Квінсі Адамса, що обіймав того часу посаду Державного секретаря та був безпосереднім натхненником зазначеної вище концепції.

Згідно доктрини Монро проголошувалося наступне:

1. Сполучені Штати застерігають будь-які країни світу від втручання у справи колишніх колоній та в разі необхідності готові надавати активну військову допомогу латиноамериканським державним новоутворенням.

2. США не прагнуть впливати на перебіг подій на європейській арені [39, с. 73].

Таким чином фактично ця країна давала розуміти те, що віднині саме вона буде відігравати визначну роль в обох Америках. І жодного натяку на конкуренцію з боку будь-кого вона не терпітиме!

Слід зауважити, що на час прийняття доктрини Монро багато знову створених країн в Західній півкулі щиро вітали зазначені в ній наміри Вашингтону. Справа в тому, що побоювання щодо відновлення колоніального гніту не були марними, бо тогочасний «світовий жандарм», а саме Священий Союз, тобто Російська імперія, Австрія та Пруссія не бажали перешкоджати іспанському королю Фердинанду VII в його намірах повернути власній країні статус великої метрополії.

Однак дещо пізніше саме латиноамериканським державам прийшлося стикнутися не стільки з прогресивним характером зазначених у доктрині Монро принципів, скільки з реаліями втілення цього документу у життя. Бо за фасадом красивих слів про невтручання, як потім показали історичні події, крилася політика встановлення безумовної гегемонії Сполучених Штатів та збільшення їх власної території на стільки, на скільки це було доцільно та можливо.

Так, наприклад, доктрина Монро стала документальним підґрунтям для загарбання в ході американо-мексиканської війни 1846-1848 років частини земель, що на даний момент входять до складу США під такими назвами: Колорадо, Нова Мексика, Невада, Юта, Каліфорнія, Арізона, Техас та частина Вайомінгу.

І все ж таки цей документ був достатньо прогресивним, як для свого часу. Його поява свідчила про те, що людське суспільство вже було готовим створити соціально-політичні та економічні передумови для позбавлення взагалі від такого ганебного явища, як колоніалізм.

Безумовно, це дещо ідеалістичний погляд на суть історичного процесу. Але не можна відкидати того факту, що хижацькі наміри різних країн, зіштовхнувши їх у конкурентній боротьбі, так і не дали цим державам можливості реалізувати задумане в повній мірі [40, с. 113].

Проще кажучи, зміцнення позицій Вашингтону у Західній півкулі спонукало його вести власну незалежну політику щодо латиноамериканського регіону. Прагнення цієї країни до домінування повністю перекреслили плани Мадриду щодо відновлення власного статусу метрополії. В той же самий час й самі Штати вже не могли відкрито загарбати колоніальні землі, що раніше належали іспанській короні, бо декларували так звану політику трьох «Н»: невтручання у справи європейських держав, не колоніалізм та не експансія!

Нажаль, зовсім іншу забарвленість доктрина Монро мала до недавніх часів. Внаслідок повного скасування колоніального строю вона втратила майже повністю власні позитивні характеристики і виключно відбивала експансіоністський характер зовнішньої політики Сполучених Штатів у ХХ-му та на початку ХХІ-го сторіччя.

Втім логіка історичного процесу все ж є такою, що й надалі на світ чекають зміни, здебільшого позитивні. Проте зміни ці будуть відбуватися крізь призму кризових явищ, які ще треба подолати! Більшість таких криз носитиме глобальні наслідки, але стосуватимуться лише певних регіонів та диктуватимуться зіткненням інтересів великих країн в тій чи іншій точці на мапі.

Яскравим прикладом є ситуація, що склалася останніми роками у Венесуелі. Політика Вашингтону, що була свого часу спрямована на повалення режиму Ніколаса Мадуро, сприяла розколу у лавах

латиноамериканських країн та поставила під загрозу значні економічні й політичні інтереси Китаю у зазначеній частині світу. Все це може призвести до виникнення суперечностей КНР та Штатами.

Але не можна допустити того, щоб таке зіткнення перейшло у гарячу фазу, бо ці два «важковаговика» світової арени мають суттєвий вплив на загальносвітові процеси. Втім є надія, що саме високий статус обох супротивників (хоча вони й не вважають за доцільне так називати один іншого) буде вирішальним гальмівним фактором, що не дасть розгорітися пожежі передбачуваного конфлікту до світових масштабів.

Скоріш за все, якщо якісь воєнні загострення й матимуть місце, то армії Вашингтону й Пекіну не будуть приймати безпосередньої, принаймні, явної участі у них. Все зводиться до підбурювання, надання військової допомоги в тому чи іншому розмірі та виді тощо.

Однак вже за часів президентства Барака Обами було прийнято історичне рішення щодо відмови від подальшого застосування доктрини Монро.

Причиною такого вчинку від Штатів стало визнання недоцільності вибудовування взаємин з Китаєм виключно з позицій гострого реагування на ті чи інші дії цієї країни в Латинській Америці. Свідомим визнанням нового геополітичного розкладу стала заява Державного секретаря Джона Керрі з приводу відмови від доктрини Монро, що протягом майже 200 років слугувала ідейною основою для втручання Вашингтону в справи його південних сусідів.

Дуже символічним є те, що декларація голови американської дипломатичної служби була зроблена в штаб-квартирі Організації американських держав 18 листопада 2013 року, тобто за 2 тижні до цієї дати, коли б цій доктрині виповнилося 190 років [41, с. 67].

Дезавування адміністрацією Б. Обами «Доктрини Монро» стало свого роду ендшпілем майже двохсотлітньої гегемоністської політики США в Латинській Америці. Одночасно Білий дім пішов на нормалізацію

американо-кубинських відносин, про що 17 грудня 2014 р. синхронно оголосили Б. Обама і голова Уряду Куби Рауль Кастро. У світовому експертному співтоваристві обгрунтовано сприйняли це подію в загальному контексті політики Вашингтону в Латинській Америці, оскільки антикубинський курс десятиліттями отруював атмосферу відносин між країнами, негативно впливав на імідж Сполучених Штатів в регіоні, але не досяг бажаної мети - падіння комуністичного режиму. П'ятдесят років ізоляції Куби не допомогли просуванню демократії.

Відновлюючи американо-кубинські зв'язки, Вашингтон отримував у власні руки інструменти «м'якої сили», за допомогою яких розраховував «охайно» впливати на розвиток внутрішніх суспільних процесів на Кубі.

У регіональному розрізі США здійснили поворот в напрямку відновлення своїх позицій, забезпечення міцного і надійного тилу, а головне - витіснення китайських конкурентів з великого латиноамериканського простору [81].

Однак перемога Трампа на виборах стала суттєвим викликом для більшості країн латиноамериканського регіону. Справа в тому, що ще в процесі передвиборчих перегонів він зробив дуже багато заяв, що безпосередньо або опосередковано були спрямовані проти торговельно-економічних інтересів південних сусідів власної країни, підливаючи таким чином масло в вогонь регіональної нестабільності [32, с.20].

Вашингтон та латиноамериканські держави кардинально розійшлися в оцінці перспектив та задач розвитку відносин з партнерами в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

В Латинській Америці вкрай негативно поставилися до виходу Вашингтону з угоди щодо транс-тихоокеанського торгового партнерства (ТТП). Не випадково саме південноамериканська країна - Чилі стала одним з головних ініціаторів продовження зусиль щодо формування інтеграційного мега-блоку на тихоокеанському просторі і зіграла визначну роль у підписанні 8 березня 2018 р. Всеохоплюючої і прогресивного договору про транс-

тихоокеанське партнерство (ВПДТП) [83]. За іронією долі Адміністрація Трампа згодом серйозно замислювалася над тим, щоб приєднатися до цієї угоди з метою не залишитися за бортом інтеграційних процесів.

Між тим активно розвивається експансія Китаю в Латинську Америку. Підвищується роль Пекіну при вирішенні будь-яких питань. І все це відбувається за умов невизначеності та хаосу, що обумовлюються політикою Вашингтону. По суті, як вважають міжнародні експерти, Дональд Трамп власною недолугою політикою підштовхував латиноамериканські країни в обійми Пекіну [34, с.21].

В той же час адміністрація Д. Трампа використовувала наявні в її руках важелі тиску для того, щоб послабити позиції КНР в Латинській Америці.

Злам трендів в латиноамериканській політиці Сполучених Штатів особливо чітко спостерігається в Карибському басейні, який в силу ряду факторів набув для адміністрації Д. Трампа додаткову геоекономічну і геополітичну значимість і де зіткнення інтересів США і КНР спостерігається особливо чітко. Прикладом може служити контроль над модернізованим Панамським каналом - ключовою артерією, через яку проходять стратегічно важливі для американського бізнесу вантажі, в тому числі поставляється на експорт скраплений газ. У 2017 році його транзит в Азію склав 6 млн [33,с.122].

Особливу занепокоєність Вашингтону викликають наміри Нікарагуа та Китаю побудувати ще один альтернативний міжокеанський канал на території цієї центральноамериканської республіки. Викликане таке занепокоєння тим фактом, що ця майбутня транспортна артерія вже не буде знаходитися під контролем Сполучених Штатів та фактично становитиме конкурентну загрозу для вже існуючого водного шляху між Атлантичним та Тихим океанами.

У зв'язку з цим Адміністрація американського Президента розробила цілий комплекс заходів спрямованих проти будівництва нового

транспортного коридору між карибським та тихоокеанським регіонами, а також націлених на збереження домінування Сполучених Штатів.

Так, наприклад, Дональд Трамп почав суттєво нарощувати тиск на Венесуелу, що стала на шлях широкого співробітництва з Китаєм, Кубою та Росією.

Разом з тим держдепартамент США загострив увагу міжнародної спільноти на драматичних подіях, що відбувалися того часу в Нікарагуа, де під час безпрецедентних зіткнень тільки в період з 16 по 22 квітня 2018 року загинуло не менш, ніж 30 людей. Звичайно це дуже негативно вплинуло на міжнародний імідж Манагуа.

В спеціальній заяві прес-секретарка Хізер Нойерт засудила невинуватене застосування сили стосовно протестувальників з боку поліції та інших підрозділів правопорядку. Вона закликала керівництво тієї країни дозволити провести незалежне розслідування та затримати обвинувачуваних у людських жертвах [33,с.124].

Одночасно Вашингтон встав на шлях погіршення відносин з Гаваною і не пропускає нагоди вбити клин між кубинським керівництвом і приватними підприємницькими колами, що формуються на «Острові Свободи». Наприклад, адміністрація Д. Трампа в цілому не перешкоджає діловим контактам американських і кубинських бізнесменів, але категорично забороняє будь-які фінансові транзакції з США на адресу контрольованої військовими Групи управління підприємствами (GAESA).

Фактичне посилення політики США в Латинській Америці не могло не воскресити в пам'яті «доктрину Монро», про що на початку лютого 2018 р відверто заявив державний секретар Рекс Тіллерсон. Високопоставлений дипломат під час турне по країнам регіону підкреслив, що ця доктрина сьогодні така ж актуальна, як і за часів її виголошення. Різниця лише полягає у тому, що в наш час місце європейських країн намагається зайняти Китай.

В середині вересня 2018 року під час офіційного візиту в КНР Президента Венесуели Ніколаса Мадуро було підписано 28 міждержавних

домовленостей, що безпосередньо стосувалися ключових галузей венесуельської економіки та соціальної сфери.

Такі факти свідчать про серйозність намірів китайського керівництва, що кинуло виклик американському домінуванню на південь від Ріо-Гранде, у тому числі в Карибському басейні. Зараз, майже через 60 років після Карибської кризи, цей район земної кулі знову стає зоною міжнародного протистояння, поки що торговельно-економічного. Однак, той факт, що Білий дім прийняв найактивнішу участь у підготовці усунення від влади Ніколаса Мадуро, свідчить про більш суворий характер політики Сполучених Штатів та про підвищення ризиків застосування силових сценаріїв в Латинській Америці.

Адміністрація Дональда Трампа у власному намаганні будь що стримувати КНР, застосовувала широкий спектр засобів та методів так званих гібридних війн.

Як вже зазначалося трохи вище, в Латинській Америці країною, що сповна відчула на собі весь тягар американських санкцій, стала Венесуела. Проте й іншим латиноамериканським столицям високопосадовці з Білого дому частенько намагаються підказувати лінію зовнішньополітичної поведінки. Наприклад, Джон Меттіс під час власного турне по регіону відвідав Бразилію, Аргентину, Чилі та Колумбію, де виступав за зміцнення відносин між цими країнами та Сполученими Штатами та всіляко підкреслював всю пагубність відносин з Китаєм. За думкою міжнародних спостерігачів головною метою шефа американського військового відомства була протидія зростаючому впливу Пекіну в цій частині планети [50].

Різкі дії Вашингтону погрожували та продовжують погрожувати підвищенням рівня турбулентності у світових взаємовідносинах та роблять їх еволюцію непередбачуваною й – найголовніше – розповсюджують негативні ефекти практично на всіх ділянках взаємозв'язків між різними країнами.

Тенденції останнього десятиріччя призвели до того, що Латинська Америка ставала все більш залежною від США та КНР, бо на долю лише цих

двох держав припадає понад половину від усього їх сукупного товарообігу, а також суттєві надходження інвестиційних та кредитних ресурсів.

Ця обставина істотно впливала та продовжує впливати на структуру та спрямованість зовнішньо-економічних зв'язків та зовнішньо-політичних контактів урядів латиноамериканських країн. В їх столицях за процесом американо-китайського суперництва спостерігають дуже ретельно. Ця увага пов'язується не тільки з поточною ситуацією але й з динамікою відносин Вашингтону та Пекіну, з нарощуванням протиріч між ними на глобальному та регіональному рівнях [67].

Латиноамериканці не без підстав вважають, що торговельні війни та інші види американо-китайського протистояння можуть нашкодити розвитку світової економіки та нанести збитки регіону, що критично залежить від міжнародних торгових та фінансових ринків.

У найближчій перспективі головною задачею зовнішньої політики латиноамериканських країн стане пошук балансу у власних взаєминах з США та КНР. В арсеналі країн Латинської Америки є тільки такі можливі відповіді на ці виклики:

- послідовна диверсифікація зовнішніх зв'язків;
- поглиблення регіональних інтеграційних процесів;
- інтенсифікація співробітництва зі швидко зростаючими економіками країн Азійсько-Тихоокеанського регіону;
- переведення на більш високий рівень відносин з країнами Європейського Союзу, Індією та Росією;
- перетворення ключових країн латиноамериканського регіону (з урахуванням їх географічного розташування) в великі торговельно-економічні хаби [60, с.133].

Тільки на цьому стратегічному треку можна дещо послабити гіперзалежність від Вашингтону та Пекіну та нівелювати негативні ефекти торговельних війн між ними.

Таким чином аналіз американо-китайських взаємин на сучасному етапі їх розвитку показує, що обидві країни намагатимуться досягати вирішення власних задач мирним шляхом. Бо на те є багато причин, головні з яких такі:

- ці держави - важливі торгівельні партнери одне для іншого;
- вони обидві мають статус ядерних та здатні не тільки створювати й утримувати таку зброю, але й можуть використати дуже ефективні системи доставки бойових зарядів на територію супротивника.

Втім це не виключає можливості застосування сили взагалі. Жодна з сторін не цурається таких методів конкурентної боротьби, як гібридні війни та усунення небажаних осіб, що керують тими чи іншими країнами.

Крім того, економічний вимір протистояння між ними в подальшому буде тільки набирати обертів. Торгівельні війни та санкції – все це зброя так званого стримування. Вона не здатна повністю знешкодити супротивника. Однак дозволяє істотно послабити його вплив на перебіг подій у тому чи іншому регіоні планети. В нашому випадку таким регіоном є Латинська Америка.

Розглянемо далі, яким чином розгортатиметься економічне протистояння між Штатами та КНР в цій частині земної кулі.

РОЗДІЛ 3

РОЛЬ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ: ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР

Присутність Сполучених Штатів і Китаю на латиноамериканському просторі є різним, як в історичному розрізі, так і (до теперішнього часу) за своїми масштабами і глибиною. Якщо для США велика географічна зона на південь від Ріо-Гранде – традиційна область експансії, яка налічує два століття, то стрімке зміцнення позицій КНР в Латинській Америці відбулося в останні півтора десятиліття і було пов'язане з безпрецедентно високими темпами зростання китайської економіки і зовнішньої торгівлі, що забезпечили сходження КНР на топ-рівень глобальної системи. В результаті сьогодні Китай в стані повноцінно і вагомо бути присутнім в переважній більшості країн латиноамериканського регіону та вступає в гостру конкурентну боротьбу з США за економічне та політичне лідерство в цьому районі світу.

Форми прояву такої боротьби є різними. Зокрема протистояння відбувається через торгівельні війни між цими країнами.

Як вже зазначалося у попередньому розділі, торгівельні війни між такими країнами-гігантами, як Сполучені Штати та Китай, мають негативний вплив не тільки на стан розвитку цих держав, але й на економічне та політичне становище у тих частинах світу, на ку простягаються їх економічні та політичні інтереси. І чим більшою є така присутність, тим більш істотним є вплив такого виду боротьби на відповідні регіони планети.

Однак слід зауважити, що, як і будь-яке явище у суспільно-політичному та економічному бутті людства, торгівельні війни можуть мати й певні позитивні наслідки. Нехай не безпосередньо для сторін конфлікту, але таке може бути.

Так, наприклад, Аргентина, Бразилія та Мексика змогли отримати вигоду від такого протистояння. Справа в тому, що Китай встановив свого часу високі митні тарифи на американські соєві боби. Альтернативними постачальниками цієї агропромислової продукції є Бразилія та Аргентина, які експортують даний товар у великій кількості [85, с.133].

З іншого боку штрафні санкції, запроваджені Вашингтоном проти КНР, спонукали В'єтнам та Південну Корею до збільшення власної присутності на американському ринку.

З огляду на все вище зазначене є необхідність розглянути саму суть американо-китайського торговельного конфлікту.

Торгова або торговельна війна є певним видом торгового суперництва між декількома, частіше за все двома, країнами та проводиться з метою захоплення закордонних ринків (наступальна торгова війна) або попередження торгової «окупації» національної економіки (оборонна торгова війна).

Вивчення причин і методів ведення торгових війн є прерогативою різних наук, в тому числі геоекономіки та світової економіки.

Торгова війна може проводитися в рамках масштабнішого протистояння — так званої економічної війни.

Основні методи ведення наступальної торговельної війни:

- зниження експортних митних тарифів;
- підвищення експортних квот;
- використання демпінгових цін;
- економічна блокада і ембарго;
- оголошення продукції конкурентів шкідливою для споживачів або екології, у тому числі через просування міжнародних нормативних актів і стандартів, що забороняють або істотно обмежують виробництво та використання продукції конкурентів [70].

Основні методи оборонної торгової війни:

- підвищення імпортних мит для запобігання демпінгу;

- зниження імпорتنих квот;
- введення нетарифних обмежень для ускладнення процедури ліцензування та митного оформлення;
- оголошення продукції конкурентів шкідливою для споживачів або екології [57, с.23].

Як і будь-який інший конфлікт, торгове протистояння між США та КНР має деякі властивості та передісторію.

Дональд Трамп ще у своїй передвиборчій кампанії згадував про невігідні торговельні відносини з Китаєм. Переговори, що були проведені протягом 2017 року та спроби укласти торговельну угоду, аби розширити присутність американських товарів на ринку Китаю, не дали результату. А вже після того, як торговий дефіцит між країнами у 2017 році досяг \$375 млрд, Трамп почав втілювати свій план «Make America Great Again» [4, с.46].

Формально початком економічної конфронтації стало розслідування США щодо фактів крадіжки інтелектуальної власності та технологій американських компаній. Унаслідок даного розслідування Трамп ініціював подачу позову в СОТ (Світова організація торгівлі) проти Китаю за дискримінаційну практику ліцензування, а також заявив про обмеження інвестицій на ключові технологічні галузі та встановлення тарифів на китайські промислові товари. Першим реальним кроком стало запровадження мита на імпорт сталі та алюмінію, на що китайська сторона відповіла встановленням мита на широку групу американських товарів, включаючи соєві боби, автомобілі, свинину та товари хімічної промисловості. Такі радикальні дії завдали серйозної шкоди економіці Китаю та американським експортерам.

Проте, як і у будь-якому іншому конфлікті, у цій торговій суперечці КНР та Вашингтон намагалися досягти певних домовленостей. Тим більш, що протистояння в тій формі, в якій воно реально відбувалося, тільки наносило шкоду обом країнам.

У жовтні 2019-го року США та Китай досягли часткової угоди у сфері торгівлі. Пекін погодився наростити закупівлі американської сільськогосподарської продукції, США зі свого боку пішли на послаблення торгових мит на китайський імпорт [6, с.298].

У листопаді 2019 року представник Міністерства комерції Китаю Гао Фен заявив, що США та Китай домовилися про поступове зниження взаємних мит на постачання товарів. За його словами, тарифи знижуватимуться в однаковому темпі та в однаковому обсязі.

15 січня 2020 р. президент США Дональд Трамп та віце-прем'єр Держради КНР Лю Хе підписали угоду про першу фазу угоди про врегулювання двосторонніх торгових суперечок. Перша фаза угоди була покликана забезпечити безпеку інтелектуальної власності США, припинити примусову передачу технологій, значно розширити американський агросектор, усунути бар'єри для американського фінансового сектора, припинити валютну маніпуляцію з боку Китаю, відновити баланс китайських торгових відносинах, ефективно врегулювати (двосторонні) суперечки у торгівлі. Обсяг торгової угоди перевищить \$200 млрд у 2020 році і зростав щорічно [59, с. 348].

Однак вже 19 серпня 2020 року президент США Д. Трамп відмовився від проведення переговорів з китайською стороною, звинувативши КНР у поширенні у всьому світі вірусу COVID-19.

Взагалі весь перебіг конфліктних подій між Сполученими Штатами та КНР у 2019-му році можна представити графічно (рис.3.1).

У січні 2021 року президент США Д. Трамп прийняв рішення обмежити будь-які транзакції з власниками восьми китайських додатків, у тому числі платіжних систем Alipay і WeChat Pay. Відразу після відходу Трампа з посади президента влада КНР прийняла рішення ввести санкції щодо 28 громадян США, включаючи держсекретаря при Дональді Трампі Майка Помпео та радника Трампа з торгівлі Пітера Наварро, за втручання у внутрішні справи КНР та підрив китайських інтересів [5].

29 січня 2021 року китайська компанія «Хіаомі» подала позов до суду проти Міністерства оборони та Міністерства фінансів США з вимогою виключити компанію із чорного списку китайських компаній, які функціонують на користь китайського уряду.

19 березня 2021 року в м. Анкорідж (Аляска, США) відбулася зустріч представників уряду США (в особі голови державного департаменту Ентоні Блінкена, радника президента США з питань національної безпеки Джейка Саллівана) та міністра закордонних справ КНР Ван І та державного радника Ян Цзечі. За її підсумками китайська сторона висловила невдоволення та заявила про порушення протоколу представниками США [55].

З початком світової пандемії конфронтація між двома державами перейшла ще й в інформаційно-медійну площину. Криза була використана чиновниками та агітаторами у Вашингтоні та Пекіні для палкого висловлення взаємних звинувачень щодо походження коронавірусу замість того, щоб об'єднати зусилля в умовах кризи. У результаті цього традиційні моделі глобальної допомоги та лідерства були зруйновані: Сполучені Штати відійшли від своєї давньої ролі щедрого на фінансову допомогу світового лідера, який здатний координувати амбітну, багатонаціональну відповідь на надзвичайну ситуацію у всьому світі.

Статус Сполучених Штатів як світового лідера протягом останніх семи десятиліть був побудований не лише на багатстві й могутності, але й на легітимності, що випливає з внутрішнього управління США, забезпечення глобальних суспільних благ, здатності й готовності організувати та координувати глобальну реакцію на кризи. Пандемія коронавірусу тестує всі три елементи лідерства США. Наразі Вашингтон з випробовуванням не справляється.

Натомість Пекін швидко й досить вправно використовує переваги, що з'явилися завдяки помилкам США, заповнюючи вакуум, щоб позиціонувати себе як глобального лідера в боротьбі з пандемією. Китай працює над

пропагуванням своєї державної системи, наданням матеріальної допомоги іншим країнам і навіть організацією дій інших урядів.

Відверто сміливу поведінку Китаю важко переоцінити. Зрештою, саме помилки Пекіна – особливо його початкові зусилля приховати інформацію про серйозність спалаху вірусу та його поширення – стали одними з головних причин кризи, яка наразі охопила більшу частину світу. Однак Пекін усвідомлює, що, якщо він буде сприйматися як лідер в умовах протидії коронавірусу і його наслідків, а Вашингтон навпаки вважатиметься нездатним чи не охочим займати цю позицію, роль Китаю у світовій політиці може кардинально змінитися [13, с.118].

Втім хоч пандемія і змінює світ, найімовірніше, Китай не отримає з неї значної користі, а Сполучені Штати збережуть за собою позицію світового лідера, про що говоримо далі.

По-перше, м'яка сила Китаю, тобто його здатність приваблювати своєю культурою, політичними ідеалами й програмами, все ще значно програє американській, і пандемія не допоможе Пекіну змінити такий стан речей. Звичайно, некомпетентність реакції на кризу зашкодила м'якій силі Сполучених Штатів, але в цьому вимірі дипломатії вони все ще далеко попереду. До значних зусиль Пекіна відновити свою м'яку силу в умовах пандемії в Європі та інших країнах поставилися скептично. Передусім це відбулося через те, що м'яка сила спирається на привабливість, а не на пропаганду, яку так старанно поширює КНР.

У вимірі м'якої сили Китай починає зі слабкої позиції. Незважаючи на значні зусилля, що докладалися з моменту проголошення колишнім президентом Ху Цзінтао мети підвищення м'якої сили країни у 2007 році, Пекін власноруч створив перешкоди для досягнення цієї цілі, загостривши територіальні суперечки із сусідніми країнами та наполягаючи на репресивному партійному контролі, що перешкоджає повноцінному розвитку суспільства. У всесвітньому рейтингу м'якої сили Китай займає лише 27 позицію, у той час як перші місця належать демократіям [14, с.24].

По-друге, у вимірі жорсткої сили, тобто здатності до примусу, що забезпечується військовою та економічною могутністю країни, перевага також залишається в Сполучених Штатах, незважаючи на пандемію. Безперечно, криза, спричинена коронавірусом, завдала серйозних ударів як американській, так і китайській економіці. І хоч до пандемії економіка Китаю зростає до двох третин розміру економіки Сполучених Штатів, Пекін вступив у кризу зі сповільненням темпів зростання та скороченням експорту. Окрім цього, криза виявила потребу Китаю у великих витратах на реформування своєї системи охорони здоров'я.

КНР також вкладає значні кошти у військову потужність, але залишається далеко позаду Сполучених Штатів і може уповільнити свої військові інвестиції в умовах більш несприятливого бюджетного клімату.

По-третє, США мають геополітичні переваги, які зберігатимуться, незважаючи на пандемію. З точки зору географії, Сполучені Штати межують з океанами та відносно доброзичливими сусідами, тоді як Китай має територіальні суперечки з Брунеєм, Індією, Індонезією, Японією, Малайзією, Філіппінами, Тайванем та В'єтнамом.

З точки зору енергетики, революція в галузі сланцевої нафти та газу перетворила США з імпортера енергії на чистого експортера. Китай, з іншого боку, сильно залежить від імпорту енергії, що надходить через Перську затоку та Індійський океан, де США мають військово-морську перевагу.

Сполучені Штати також мають демографічні козирі. Згідно з дослідженням Адель Хаютін зі Стенфордського університету, протягом наступного півтора десятиліття чисельність робочої сили у США, ймовірно, зросте на 5 відсотків, а у Китаї зменшиться на 9 відсотків, головним чином внаслідок його колишньої політики щодо однієї дитини у сім'ї [15, с.109].

І, звичайно, могутність США також є результатом того, що їхні науково-дослідницькі університети посідають передову позицію у сфері розробки ключових технологій, як-от біотехнологій, нанотехнологій та інформаційних технологій.

Однак конкурентна боротьба США та Китаю в Латинській Америці, звичайно, проходила не тільки в політичній, але й в економічній площині.

В будь-якому протистоянні завжди перемагає той, хто за інших рівних умов є більш адаптивним до тих умов, що складаються. А таким на даний момент є саме Китай. Переваги його моделі економічної експансії в Латинську Америку є дуже серйозними.

Так, наприклад, якщо керівництву Сполучених Штатів треба вмовляти власні компанії розпочати хоч якусь активність в зазначеному регіоні або постійно доводити вигідність таких кроків, то китайські державні компанії діють дуже чітко та злагоджено згідно вказівок з Пекіну.

До того ж всі важливі документи Держради КНР, що стосуються Латинської Америки і складені в 2008-2016 роках, ставлять в основу досягнення всебічного співробітництва і партнерства, які будуються на абсолютній рівності, довірі і взаємній вигоді [16, с. 5].

Латиноамериканським елітам, звичайно, імпонує чіткий і неприхований акцент на економічному розвитку. В цьому немає нічого дивного, якщо поглянути на численні проблеми, що залишаються в Латинській Америці і зараз, в ХХІ столітті, незважаючи на наявні, природньо, успіхи місцевої влади в підвищенні рівня життя своїх громадян. Про що в першу чергу повинні думати люди, у яких як і раніше більше 60% доріг не заасфальтовані, у 70% яких немає нормальної каналізації і у яких вкрай ненадійні енергетичні системи призводять до величезних втрат дуже дефіцитною електричної енергії?

Природно, що про ці першорядні потреби латиноамериканців добре знають і в Вашингтоні. Всього п'ять років тому тодішній міністр торгівлі США Пенні Пріцкер заявила на 44-й Щорічній Вашингтонській конференції по Америках про наявність значних можливостей для інвестицій в Латинську Америку, особливо в царині інфраструктури.

Ще однією перевагою експансіоністської економічної політики КНР є те, що ця держава, на відміну від Вашингтону, всіляко підтверджує власні

наміри в подальшому розширювати власне прибування на Американських континентах та вкладати в них все більше й більше грошей. З урахуванням же того, що, вкладаючи мільярди, КНР не висуває політичних вимог, не доводиться дивуватися, що латиноамериканські уряди все частіше віддають перевагу китайським, а не американським бізнесменам.

У 2000-2017 роках китайські компанії вклали в Латинську Америку понад \$ 109 млрд. Після 2005 року китайські держбанки China Development Bank і Export-Import Bank of China видали в якості позик більш \$ 141 млрд. 87% цих кредитів і позики були виділені для енергетичного сектору та інфраструктурних проектів [17,с.41].

За уточненими даними Inter-American Dialogue і Global Economic Governance Initiative при Бостонському університеті, сумарний обсяг китайських кредитів вже перевищив \$ 150 млрд, що перевищує кредити World Bank, Inter-American Development Bank і Development Bank of Latin America разом узятих [17, с. 41].

96,9 млрд доларів (68,5%) зі згаданих щойно 141 млрд доларів видані енергетичним проектам і \$ 25,9 млрд (18,3%) - інфраструктурним. \$ 2,1 млрд (1,5%) пішли у видобуток корисних копалин і \$ 16,2 млрд (11%) - в інші проекти, включаючи купівлю держоблігацій латиноамериканських країн.

Важливе місце, крім звичного для Китаю і в інших регіонах акценту на енергетику, в кредитній політиці займає і не менш звична транспортна інфраструктура. Такі великі китайські компанії, як China Harbour Engineering Company, енергійно будують по всьому континенту портові термінали і дороги.

Не дримають і китайські ІТ-компанії. Huawei і ZTE, з якими президент Трамп без особливих успіхів бореться вже більше року, будують телекомунікаційні мережі в багатьох латиноамериканських країнах.

Зміщення центру світової економіки і торгівлі, а слідом за ними і глобальної політики в бік Азіатсько-Тихоокеанського регіону детермінувало головну геоекономічну та геополітичну зміну у міжнародному становищі

латиноамериканських країн - поворот в сторону стрімко зростаючих азіатських (перш за все китайських) ринків і розширення всього спектра відносин з державами цієї частини Земної кулі [82].

Зазначена тенденція чітко спостерігається на прикладі значущих змін в географічній спрямованості латиноамериканського експорту та імпорту, зокрема радикальних змін в співвідношенні питомої ваги американського і китайського ринків у зовнішній торгівлі Латинської Америки.

Дані показують, що в період 2001-2017 рр. частка Сполучених Штатів в сукупному зовнішньоторговельному обороті регіону знизилася з 51 до 38%, в той час як частка Китаю зросла з 2 до 13%. В абсолютних значеннях американський експорт до Латинської Америки збільшився менш ніж вдвічі (з 168 до 321 млрд дол.), тоді як аналогічний китайський показник зріс в 16 разів: з 8 до 130 млрд дол. (табл.3.1, рис.3.2-3.7) **[Ошибка! Источник ссылки не найден., с.137]**.

У лічені роки КНР перехопила економічну ініціативу і зайняла чільне місце в зовнішньоторговельних зв'язках цілого ряду провідних держав Латинської Америки: Аргентини, Бразилії, Венесуели, Мексики, Перу, Еквадору, Чилі. З зазначеними країнами Пекін встановив відносини стратегічного партнерства, завдяки чому китайсько-латиноамериканське співробітництво не обмежилось торгівлею, а поширилося на всі сфери економічної і фінансової діяльності. За експертними оцінками (точні дані відсутні), за станом на 2017 р. накопичений обсяг прямих і портфельних інвестицій китайських компаній в регіоні перевищив 240 млрд дол. США, а за заявою голови КНР Сі Цзіньпіна, цей показник 2025 року має зрости ще на 250 млрд дол. [79].

У Пекіні зробили правильні висновки з приводу зростаючого відторгнення Латинської Америки від США. Сучасні китайські політики прагматичні, добре орієнтуються в латиноамериканській специфіці. І Вашингтону важко що-небудь протиставити багатообіцяючим проектам КНР.

Так, за 2001 - 2017 роки товарообіг Латинської Америки і Китаю виріс більш, ніж у 22, що робить Китай провідною державою у зовнішній торгівлі латиноамериканського регіону. За показниками двосторонньої торгівлі у 2014 році КНР випередила США в таких країнах, як Бразилія, Аргентина, Венесуела і Перу. Китайські банки збільшили свої інвестиції в регіоні більш ніж на 70% - на тлі зростаючого відтоку північноамериканських капіталів. Недаремно багато латиноамериканських політиків називають Китай привілейованим партнером. Прихильність Пекіна принципам рівності і взаємної вигоди сприяє економічному розвитку Латинської Америки [18, с.41].

У Пекіні в січні 2015-го року відбувся форум Китай - CELAC (Співдружність латиноамериканських і карибських держав), на який в Китай приїхали лідери більшості країн латиноамериканського континенту. Форум пройшов під девізом «Новий майданчик, новий рубіж, нові можливості». Відкриваючи його, президент Сі Цзіньпін заявив, що Китай готовий працювати з латиноамериканськими країнами і країнами Карибського басейну на довгостроковій основі і з стратегічною перспективою, для того щоб створити нову платформу для колективної співпраці між обома сторонами.

За результатами цього форуму КНР почала інвестувати в Латинську Америку значні грошові суми. Загалом для цього було виділено приблизно 250 мільярдів доларів. Частина коштів була спрямована, як і раніше, на видобуток корисних копалин, інша частина - на інфраструктурні проекти - залізничні мережі, порти, автостради, аеродроми. Крім того китайський уряд оголосив про плани з подвоєння обсягу двосторонньої торгівлі з Латиноамериканським регіоном до 500 мільярдів доларів до 2025 року [54, с.247].

На форумі були підписані десятки угод по мікроелектроніці, комп'ютерній техніці, телекомунікаціях, ядерній та сонячній енергетиці, біотехнологіям та космічній галузі. Китай має намір допомагати

латиноамериканським партнерам в сфері технологій, наукових досліджень і розробок. Пекінську декларацію, яка передбачає 5-річний план співпраці, підписали 33 міністра закордонних справ CELAC.

До того ж були створені так звані «підфоруми» на різних галузевих платформах:

- форум міністрів сільського господарства Китаю та країн Латинської Америки;
- форум наукових та технологічних інновацій Китаю та Латинської Америки;
- діловий самміт «Китай – ЛАК» (ЛАК – країни Латинської Америки та Карибського регіону);
- форум аналітичних центрів Китаю та Латинської Америки;
- форум молодих політичних лідерів Китаю та Латинської Америки;
- форум співпраці Китаю та Латинської Америки у сфері інфраструктури;
- форум дружби між народами Китаю, Латинської Америки та Карибського басейну;
- форум політичних партій Китаю та СЕЛАК [56, с.148].

В якості основних механізмів дії форуму можна виділити такі:

- зустрічі на рівні міністрів;
- зустрічі національних координаторів;
- діалог міністрів іноземних справ Китаю та країн СЕЛАК;
- вище зазначені підфоруми в різних галузях співробітництва.

Багато років Китай співпрацює з латиноамериканськими країнами в космічній галузі. Китайці будують супутники для Венесуели. До кінця поточного року в Пуерто-Кабелью почне працювати центр з виробництва низькоорбітальних супутників вагою до однієї тони. Важливе місце займає космос у співпраці Китаю і Аргентини. КНР побудує і укомплектує персоналом станцію стеження за космічними об'єктами в провінції Неукен.

Бере участь Китай і в комплексній програмі оборони країн Латинської Америки. Так, для контролю над венесуельською Амасонією китайські фахівці допомагають у створенні безпілотників. Конкурентоспроможні в Латинській Америці китайські судна для прибережного патрулювання, навчально-бойові літаки. В ході недавнього візиту президента Аргентини Крістіни Фернандес де Кіршнер в Пекін були підтвержені плани будівництва в Китаї криголама, буксирів і патрульних кораблів для ВМС Аргентини. Намічено спільне виробництво в Аргентині для сухопутних військ колісних бронетранспортерів компанії «Норінко» (Norinco). Вивчається перспектива прийняття на озброєння ВПС Аргентини китайських винищувачів FC-1 / JF-17 або J-10. Співпраця Пекіна з латиноамериканцями в сфері космосу і передача технологій виробництва сучасного озброєння Аргентині, Венесуелі та ряду інших країн сприяють подальшому зростанню впливу Китаю в регіоні [61].

В якості зауваження відмітимо, що станом на даний момент в регіоні лідером постачання військової повітряної техніки, зокрема, літаків, є все ж таки Сполучені Штати.

Як ми бачимо, Китай навіть не входить у п'ятірку найбільших постачальників цього виду озброєння в країни обох Американських континентів.

Крім того в Аргентині китайські підприємства домоглися великих контрактів в сфері ядерної енергетики і прагнуть захопити лідируючі позиції в цій високотехнологічній галузі. 17 травня 2017 року в Пекіні в присутності голови Сі Цзіньпіна і президента Аргентини Маурісіо Макрі було підписано рамкову угоду між «China National Nuclear Corp.» (CNNC) і «Nucleoeléctrica Argentina S.A.» про будівництво четвертої і п'ятої аргентинських АЕС. Вартість проекту оцінюється в 14-15 млрд дол. США. Причому 85% фінансування бере на себе CNNC. Передбачається, що одна зі станцій потужністю 700 МВт на базі канадського важководневого реактора CANDU-6 буде побудована в провінції Буенос-Айрес, а інша АЕС з китайським

легководневим реактором третього покоління «Хуалун-1» і потужністю 1150 МВт - в провінції Ріо-Негро [60, с.141].

Повертаючись до розгляду співпраці Китаю та країн Латинської Америки та Карибського басейну, слід розповісти про такий факт, що КНР стала постачати радіолокаційні станції, що можуть бути застосовані для своєчасного визначення повітряних військових цілей. Причому відомим цей факт став зовсім випадково, завдяки активним розвідувальним діям з боку Сполучених Штатів.

Американські військові експерти спочатку вважали, що ці РЛС (радіолокаційні станції) Кубі постачала Росія. Однак потім стало зрозуміло, що ці технічні пристрої мають китайське походження.

Взагалі військово-політичне проникнення Китаю в Латинську Америку не є чимось новим. Ще в роки Холодної війни розпочалося співробітництво КНР із ліворадикальними організаціями регіону, які вели партизанську війну проти проамериканських режимів своїх країн. Мао Цзедун за життя приділяв величезну увагу ідеологічній, фінансовій та організаційній підтримці орієнтованих на Китай комуністів маоїстського штибу у всьому світі. Латинська Америка не була винятком. Більше того, китайський вплив відчувався навіть у США – наприклад, із КНР підтримували зв'язки представники знаменитої партії «Чорні пантери», яка на той час вважалася найнебезпечнішою екстремістською організацією Штатів [58, с.54].

Особливі стосунки встановилися у Пекіна та з Гаваною. Фідель Кастро та Ернесто Че Гевара займали лівіші, ніж Радянський Союз, позиції і були готові співпрацювати як з Москвою, так і з Пекіном. Причому кубинсько-китайські зв'язки особливо зміцніли після того, як СРСР припинив існування, а Росія відмовилася від соціалістичного шляху розвитку. У 1990-х роках Москва фактично припинила допомогу Гавані, а військові інструктори, які перебували на Кубі, були відкликані додому. Але вакантне місце було порожнім недовго – в Гавані практично відразу ж з'явилися китайські

військовослужбовці. Наразі кубинський спецназ тренують професіонали з КНР.

Латинська Америка завжди представляла для Китаю насамперед економічний інтерес. І це зрозуміло – тут колосальні ринки збуту для китайських товарів. Населення латиноамериканських країн здебільшого не настільки бідне, як в Африці, а й набагато бідніше за північно американців чи європейців – саме те, що потрібно для реалізації китайської продукції. Країни Латинської Америки також потребують численних інвестицій на реалізацію різноманітних проектів у сфері промисловості, сільського господарства, транспортної інфраструктури. Такі інвестиції може дати та дає Китай.

Традиційно у Китаю є декілька найближчих країн-партнерів в регіоні. Однією з таких є Бразилія. Цю країну Китай «намертво прив'язав» до себе багатомільярдними закупівлями важливої для економіки цього південноамериканського гіганта сировинної і продовольчої продукції, а також енергоресурсів і окремих видів промислових товарів, включаючи високотехнологічні (соя, залізна руда, мінеральне пальне, м'ясні продукти, цивільні літаки, сталь, мідь і т. д.). Бразильський товарний експорт в Китай в 2001-2017 роках виріс в 25 разів: з 1,9 до 47,5 млрд дол. США і досяг 22% сукупного експортного показника, що значно перевершує обсяг вивезення бразильських товарів в США - 25 млрд дол. При цьому Бразилія, на відміну від переважної більшості інших країн світу, зберігає великий профіцит у торгівлі з КНР, розмір якого перевищує 20 млрд. дол. **[Ошибка! Источник ссылки не найден., с.142]**

Характер стратегічного партнерства придбали китайсько-венесуельські відносини, що на тлі різкого загострення протиріч між Вашингтоном і Каракасом виглядає прямим викликом США. Компанії КНР інвестували в венесуельську економіку десятки мільярдів доларів і створили спільні підприємства в цілому ряді ключових галузей [64, с.23]. Така пильна увага з боку КНР до цієї Південно-американської країни виправдана тим, що Венесуела на даний момент володіє найбільшими на планеті розвіданими

покладами нафти, яка є дуже важливою сировиною для Пекіну з огляду на його намагання перевести якомога більше власних виробництв з вугільного забезпечення енергією на нафтове та газове.

З цією країною відносини у Китаю почали складатися після того, як у Каракасі утвердився лівий уряд Уго Чавеса. Наступник Чавеса Ніколас Мадуро продовжує курс співпраці з Китаєм.

Крім економічних Піднебесну та Венесуелу об'єднують тісні військові зв'язки (дивись малюнок 18). Венесуела закуповує великі обсяги озброєння та військової техніки у Росії та КНР. Наприклад, у структурі російського військового експорту Венесуела посідає друге місце після Індії. Не менш важливі для Каракаса та зв'язку з Пекіном. Саме Венесуела стала першим закордонним замовником бронетранспортерів VN-1, які виробляють у Китаї. Їх закуповують для потреб венесуельської морської піхоти. Ще 8 років тому на озброєння ВПС Венесуели надійшли 18 навчально-бойових літаків K-8W «Каракорум», придбаних у Китаї, потім військово-транспортні літаки китайського виробництва [65, с.9].

Венесуельські офіцери проходять підготовку з експлуатації нових радіотехнічних систем у Китаї. За деякими даними, спецназівців Народно-визвольної армії Китаю було залучено не лише до підготовки своїх венесуельських колег, а й до прямої участі у забезпеченні особистої безпеки Уго Чавеса. З іншого боку, і китайські військовослужбовці в рамках обміну досвідом проходять навчання у Венесуелі, навчаючись діяти за умов джунглів Латинської Америки. Наприклад, китайські курсанти проходять підготовку у військовому університеті Національної гвардії Венесуели, де викладають не лише венесуельські, а й кубинські інструктори.

Втім, подітися Венесуелі і так нікуди - Китай надає країні величезну фінансову допомогу, надаючи значні кредити. З 2014 року Китай кредитував Венесуелу більш як на 30 мільярдів доларів.

До речі, китайські інвестиції спрямовуються не лише до Венесуели, а й до інших країн регіону. У 2015 р. голова КНР Сі Цзіньпін виступив із заявою,

в якій пообіцяв вкласти у розвиток Латинської Америки 250 млрд доларів. В якості прикладу візьмемо Перу, де раніше були дуже сильні позиції Вашингтону, стала першою латиноамериканською країною, яка підписала з Китаєм угоду про вільну торгівлю. Міністр закордонних справ Перу Нестор Пополізіо заявив, що країна підтримує Китай у боротьбі з протекціонізмом та співпрацюватиме з Китаєм для забезпечення вільної торгівлі. Також головний перуанський дипломат зазначив, що не вважає «Великий шовковий шлях» китайським геополітичним проектом, який реалізується лише на користь Пекіна [90].

Ідея його створення виникла ще давно. Однак «Великий трансокеанський канал Нікарагуа» (такою є повна назва цієї водної артерії) поки що не було введено у експлуатацію.

Не дивлячись на те, що його запроєктована довжина буде майже в 4 рази більшою, аніж довжина Панамського каналу, побудувати такий транспортний коридор буде набагато дешевше, ніж це було необхідно для створення його всесвітньо відомого візаві. Хоча б з-за того, що доведеться прорити лише 45 км суходолом.

Реалізацію проекту на даний момент бере на себе «HKND-Group» - приватна транснаціональна корпорація зі штаб-квартирою у Гонконгу. Основними партнерами цієї компанії по будівництву каналу є China Railway Construction Corporation (Китай), McKinsey & Company (США), Environmental Resource Management (EC).

Країни, що безпосередньо зацікавлені у побудуванні: Нікарагуа, Китай, Венесуела. Не дивлячись на те, що представника Сполучених Штатів також залучено до будівництва, ця держава, насправді, не має особливої зацікавленості в успішній реалізації подібного проекту. Навпаки, після свого завершення він складе гідну конкуренцію Панамському каналу, кий практично повністю контролюється США [65, с.10].

Нікарагуанський канал - яскравий прояв успішності обраної Пекіном стратегії. Новий водний шлях істотно полегшить транспортування

венесуельської нафти і мінеральних ресурсів з Центральної і Південної Америки.

Подібного роду приклади (а їх багато) підтверджують той висновок, що торгово-економічний та інвестиційний поворот Латинської Америки в бік Китаю став доконаним фактом, а з урахуванням високої динаміки китайських ринків відносини між КНР і регіоном будуть наростати й надалі. Це - великий геополітичний зсув, що кидає серйозний виклик гегемонії Сполучених Штатів.

Схоже, що це усвідомили і в правлячих колах США. Свідченням визнання нового геополітичного розкладу в Західній півкулі стала заява державного секретаря Джона Керрі про те, що уряд Барака Обама відмовляється від сумнозвісної «доктрини Монро», що служила ідейним підґрунтям для втручання Вашингтону в справи південних сусідів. Символічно, що декларація голови американської дипломатичної служби була зроблена в штаб-квартирі ОАД 18 листопада 2013 року, тобто за два тижні до того, як цій доктрині виповнилося б 190 років [67].

Дезавування адміністрацією Б. Обама «доктрини Монро» стало свого роду ендшпілем майже двохсотлітньої гегемоністської політики США в Латинській Америці. Одночасно Білий дім пішов на нормалізацію американо-кубинських відносин, про що 17 грудня 2014 р. синхронно оголосили Б. Обама і голова Уряду Куби Рауль Кастро. У світовому експертному співтоваристві обґрунтовано сприйняли цю подію в загальному контексті політики Вашингтона в Латинській Америці, оскільки антикубинської курс десятиліттями отруював атмосферу міжамериканських відносин, негативно впливав на імідж Сполучених Штатів в регіоні, але не досяг бажаної мети - падіння комуністичного режиму. П'ятдесят років ізоляції Куби не допомогли просуванню демократії, але завдали шкоди американським відносинам з Латинською Америкою [84].

Відновлюючи американо-кубинські зв'язки, Вашингтон отримував в свої руки інструменти «м'якої сили», за допомогою яких розраховував «охайно» впливати на розвиток внутрішніх суспільних процесів на Кубі.

У регіональному розрізі США здійснили поворот в напрямку відновлення своїх позицій, забезпечення міцного і надійного тилу, а головне - витіснення китайських конкурентів з великого латиноамериканського простору.

Як вже зазначалося, перемога Д. Трампа стала неприємним сюрпризом для багатьох країн Латинської Америки, бо стала для них істотним викликом! Проблема в тому, що, як і побоювалися, вони потрапили у самий епіцентр торгівельних війн. Наприклад, в результаті введення влітку 2017 р. практично заборонних мит (до 72%) на імпорт біопалива Аргентина позбулася найважливішого для себе американського ринку, постачання на який перевищували 1,2 млрд дол. США в рік. Зауважимо в зв'язку з цим, що з Аргентиною у США активний торгівельний баланс сумарно складав в 2015-2017 рр. 13,3 млрд доларів [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с.136]. Таким чином, мова в даному зв'язку йшла не про вирівнювання торгового обміну, про що нескінченно заявляв Д. Трамп, а про нарощування активного сальдо Сполучених Штатів в торгівлі з американським партнером.

Відчутних втрат інтересам Аргентини, Бразилії і Мексики завдало рішення Білого дому про введення з 1 червня 2018 р підвищених мит на імпорт сталі (до 25%) і алюмінію (до 10%). Зазначені три провідні латиноамериканські країни, поряд з Китаєм, входять до числа найбільших світових постачальників металургійної продукції на американський ринок, а тому розцінили протекціоністський рішення Вашингтону як акт торгівельної війни, здатний спровокувати в глобальній економіці «ідеальний шторм» - поєднання несприятливих чинників, що множить їх кінцевий негативний ефект [60, с.136-137].

Стратегічне значення для високотехнологічного бізнесу США мала спроба фактичного поглинання корпорацією Boeing лідера бразильського літакобудування компанії Embraer.

Зауважимо, що дана угода викликала спротив судових органів, а також частини бразильського політичного і військового істеблішменту, яким вдалося зберегти під національним контролем виробництво військових літаків і машин підприємницького класу. Після тривалих переговорів у нову спільну компанію, в якій Boeing повинен отримати 80,01% акцій, перейшли потужності Embraer з виробництва комерційних лайнерів.

Однак як відзначають міжнародні експерти, Д. Трамп своєю незграбною політикою штовхав латиноамериканські країни в торгівельно-економічні та фінансові обійми Китаю.

У той же час адміністрація Д. Трампа використовувала наявні в її руках важелі тиску для того, щоб послабити позиції КНР в Латинській Америці. Зокрема, про це свідчив текст нової торгово-економічної угоди США з Мексикою і Канадою (USMCA), підписаної 30 листопада 2018 р. «на полях» саміту «Великої двадцятки» в Буенос-Айресі. Відповідно до спеціального положення, що було включено під натиском Білого дому, торговий альянс одного з партнерів з «державою з неринковою економікою» (зрозуміло, що, в першу чергу, мався на увазі Китай) дає право двом іншим учасникам USMCA протягом шести місяців вийти з угоди і укласти двосторонній економічний пакт [9, с.129].

Тим самим Вашингтон виключав можливість того, що у відповідь на американські торгівельні санкції КНР може домовитися про розміщення виробничих потужностей в Мексиці або Канаді і отримає можливість входити на ринок США з «чорного ходу».

Зазвичай будь-яка конкурентна боротьба ведеться дуже запекло. В ній, як кажуть, усі засоби хороші! Історія взаємин між КНР та Штатами не є виключенням в даному випадку. Одним з інструментів цієї боротьби свого

часу ставав безпосередній тиск керівництва Сполучених Штатів на ті чи інші країни.

Як вже зазначалося, з приходом до влади Дональда Трампа значно розширилися методи ультимативного впливу з боку американців на перебіг подій в Латинській Америці. Збільшуючи тиск на головного опонента в цьому регіоні – венесуельський режим, Білий дім намагався за допомогою санкцій перекрити Каракасу фінансовий кисень.

У серпні 2017 року був підписаний декрет, що забороняв американським компаніям операції з новими борговими інструментами венесуельської держави і її нафтовою корпорацією, що різко скоротило доступ Венесуели до міжнародних кредитних ресурсів. Причому до дипломатичних демаршів США підключилися корпорації, які зазнали збитків через економічну політику уряду Н. Мадуро. Зокрема, відома компанія-виробник предметів особистої гігієни Kimberley-Clark згорнула свою діяльність в Венесуелі і звернулася в Міжнародний центр по вирішенню інвестиційних суперечок Всесвітнього банку (International Center for Settlement of Investment Disputes - ICSID) з вимогою про компенсацію за націоналізовані активи. Таким чином, Kimberley-Clark приєдналася до інших фірм (Clorox, General Mills, General Motors, Harvest Natural Resources і ін.), які залишили цю карибську країну. В результаті венесуельський режим, по суті, виявився в фінансово-економічній «облозі», витримати яку йому допомагали китайська та російська влада [9, с. 130].

Ще одним інструментом антикитайської боротьби США стала пропаганда в країнах Латинської Америки, що набула небачену раніше інтенсивність. Використовувалися всі наявні можливості - сотні телеканалів, тисячі радіостанцій, Інтернет, друковані ЗМІ, кіно- і телефільми, що втілювали в тій чи іншій формі сюжети про «китайську загрозу». Стандартною практикою стало вкидання в обіг через підконтрольних спецслужбам США журналістів дуже якісно змонтованих фальшивок. Навіть

побіжний аналіз цих матеріалів, що циркулюють в Західній півкулі від Мексики до Чилі, вказує на спільне джерело їх походження.

Так, якщо знову взяти до уваги вже вище згаданий Нікарагуанський канал, то, як тільки стало відомо про наміри створити його, США започаткували дуже потужну кампанію по дискредитації цього проекту.

Власника компанії-будівника - концесіонера Ван Цзина затаврували, як «некомпетентного вискочку», поширювалися чутки про те, що канал економічно непотрібний. Крім того США запустили комплексну операцію щодо саботажу проекту. За оцінкою політологів, пік підривної активності припав на 2016 рік, коли Нікарагуа переживала виборчі перегони.

Однак американські нападки на Китай не обмежуються виключно рамками зазначеного проекту. Штати намагаються потіснити Піднебесну у будь-який спосіб та в різних сферах діяльності цієї країни у Латинській Америці. Білий дім та Держдеп постійно намагаються пояснити латиноамериканцям, що китайці не такі вже й альтруїсти, якими намагаються себе представляти. За логікою американських стратегів це може означати тільки те, що у китайської допомоги є чимало мінусів.

Наприклад, візьмемо кредити. З \$141 млрд кредитів (2017 р.) \$ 115,3 млрд було видано China Development Bank, а решту \$ 25,8 млрд - Export-Import Bank of China. Ці банки видають кредити під більш високі в середньому відсотки в порівнянні з західними та іншими банками. Тобто повертати по ним доводиться більше, ніж за кредитами банків інших країн, включаючи, природно, й американські банки. Звичайно, в Латинській Америці рахують не гірше, ніж у Вашингтоні, але, доводячи небезпеку китайських кредитів, Білий дім та Держдеп забувають або, що більш ймовірно, навмисне «забувають», що китайські кредити видаються без численних обов'язкових умов, що в основному стосуються способів витрачання грошей і захисту навколишнього середовища. Тобто китайські кредити на відміну від західних не мають на увазі проведення довгих і дорогих природоохоронних експертиз і обґрунтувань, а також численних

розрахунків ефективності і не вимагають ніяких обіцянок щодо відкритості витрачання отриманих коштів [50, с.88].

Як негативний приклад дружби з китайцями в Америці часто згадують Еквадор. За даними Inter-American Dialogue, станом на кінець 2018 року Еквадор отримав від китайських банків кредитів на \$ 18,4 млрд, що збільшило зовнішній борг країни приблизно на третину.

Ще один мінус китайської фінансової допомоги - потрапляння в боргову кабалу і поступове перетворення в економічних васалів КНР - американці показують на прикладі азіатських країн (Шрі Ланка, наприклад).

На отримані від китайських банків гроші фінансувалося чимало проектів. Найбільший - будівництво греблі Coca Codo Sinclair (\$ 1,7 млрд) висотою 175 м і довжиною 2,3 км. Однак, як стверджує New York Times (NYT), цей проект провалився.

По-перше, всупереч здоровому глузду, стверджує авторитетне американське видання, гребля була побудована близько активного вже п'ять століть вулкана. По-друге, китайські позики все-таки не повністю позбавлені умов. Наприклад, зводити інфраструктурні проекти повинні китайські державні будівельні компанії, які, природно, повинні працювати на китайському обладнанні і техніці. Повне відсікання місцевого бізнесу істотно зменшило плюси для місцевої економіки.

По-третє, це нерідко призводить, як стверджує New York Times (NYT), до зниження якості використовуваних будівельних матеріалів, а також якості робіт. У еквадорській греблі, наприклад, через використання сталі низької якості і таких само не дуже якісних зварювальних робіт вже з'явилося не менше семи тисяч тріщин.

По-четверте, неминуче виникає питання, як Еквадор буде розплачуватися за \$ 1,7 млрд, вкладені в будівництво цієї греблі, а також за інші кредити. Відповідь на нього невідома. Відомо тільки, що розплачується Кіто за китайські мільярди в основному своїм найціннішим товаром - нафтою. Китай отримує приблизно 80% від всієї еквадорської нафти, що

становить, до речі, в експорті країни 58%. Причому нафта йде в Піднебесну за нижчою ціною [11, с.67].

На цьому прикладі, вважають у Вашингтоні, добре видно ще один мінус китайських кредитів. З одного боку, торгівля регіону з КНР зростає. За даними Економічної комісії для Латинської Америки і Карибського басейну (ECLAC), обсяг торгівлі між Китаєм і Латинською Америкою виріс з декількох мільярдів доларів в 2000 році до \$ 266 млрд (2018 р.).

Однак, підкреслюють в Вашингтоні, важливо не тільки те, на скільки торгують, а й те, чим торгують. Станом на кінець 2016 року 91% імпорту Латинської Америки з КНР припадала на промислові товари (для решти планети ця цифра майже в півтора рази нижче - 68%). Що ж стосується латиноамериканського експорту в Китай, то він на 72% складається з соєвих бобів, залізної і мідної руд, очищеної міді і нафти. Знову ж таки, порівняння з рештою планетою в цьому відношенні - 27% - явно не на користь Латинської Америки.

У США стверджують, що такий яскраво виражений акцент на корисні копалини не сприяє розвитку латиноамериканської економіки. У Вашингтоні переконують латиноамериканські уряди в тому, що економічна експансія Китаю на континент приносить вигоду в основному Пекіну.

Однак при цьому - і це, мабуть, головний аргумент на користь дружби і співпраці з КНР - американці не дають жодної альтернативи. Природньо, що самі США діють в Латинській Америці, м'яко кажучи, далеко не так самовіддано, як це намагаються показати. Сполучені Штати в цьому, до речі, мало чим відрізняються від Китаю. Можливо, вони менше КНР залежать від зовнішніх джерел сировини, але все одно і в торгівлі між США і Латинською Америкою картина точно така ж, як з КНР, хіба що цифри трохи менше. Однак відсутність політичних та інших обов'язкових умов, принаймні, на думку латиноамериканських провладних кіл, значно переважає чашу терезів на користь Китаю.

ВИСНОВКИ

Аналіз американо-китайських відносин на теренах Південної Америки показав декілька істотних аспектів їх реалізації в умовах конфліктної багатополярності.

Ці відносини, не дивлячись на заяви обох сторін, все ж таки мають характеризуватися як суперечності між двома наддержавами сучасного світу.

З огляду на цей факт досвід латиноамериканських країн є цінним для України, бо ми також, як і ці держави, опинилися в лещатах протистояння. Але у нашому випадку суперниками, якщо не сказати більше – супротивниками, є Росія з одного боку та Сполучені Штати – з іншого.

Проте якщо в Латинській Америці гаряча фаза ще не розпочалася, то, нажаль, українське суспільство потерпає від гібридної війни, розв'язаної північним сусідом.

Втім, не зважаючи на таку істотну різницю, існує багато спільного з того, з чим країни ЛАКБ (тобто Латинської Америки та Карибського басейну) вже мали справу у минулому та з чим нашому суспільству лише доведеться зіткнутися незабаром. Це означає, що розкрита тема має нагальну актуальність для нас, бо:

- по-перше, протиборство двох гігантів світової арени завжди має глобальний характер, а отже впливає на перебіг розвитку навіть тих держав, що знаходяться географічно далеко від зони конфлікту;

- по-друге, локальний досвід латиноамериканських країн, що намагаються мати певний зиск з американо-китайського протистояння, теж є унікальним, а отже Україна, вивчивши його, матиме добру можливість застосувати певні напрацювання, але вже у наших реаліях.

Детальний розгляд глобального протистояння між КНР та США показав, що деякі вчені (економісти, політологи, соціологи та інші) цілковито серйозно ставляться до вірогідності спрацювання так званої пастки Фукідіда, бо вважають, що гаряча фаза суперництва між цими державами не просто

можлива, але й розпочнеться у найближчі 10 років. На користь цієї думки вони наводять теорії Грехема Аллісона, що взагалі вперше застосував такий термін, як «пастка Фуکیدіда».

Як зазначав сам Аллісон, історія має багато прикладів, дуже схожих за своїм перебігом на сумно звісну «пастку Фуکیدіда». Він, навіть, навів деякі з них, про що було згадано в цій кваліфікаційній роботі.

Однак ретельне вивчення думок цього вченого засвідчило той факт, що його дослідження дуже часто підпадали під нищівну критику опонентів. Останні вважали, що праці Аллісона не відповідають стандартам наукової чистоти та знаходили в них багато інших недоліків.

Одним з таких недоліків є недооцінення фактору наявності у конкуруючих сторін ядерної зброї. Аллісон зменшує її значущість, не безпідставно, однак, вважаючи, що кожна країна, що володіє нею, намагатиметься уникати застосування такого потужного виду озброєння, бо:

- по-перше, це не призведе до повного знищення виключно лише самого супротивника; негативні наслідки застосування відчуватиме навіть країна-агресор;

- по-друге, супротивник, якого не було знищено, але який зазнав чи ось-ось зазнає потужного ядерного удару, обов'язково нанесе симетричного або асиметричного удару у відповідь. До того ж, сучасні засоби раннього виявлення запуску ракет з ядерними боєголовками здатні помітити загрозу навіть тоді, коли ці ракети тільки но стартували зі своїх стартових майданчиків чи шахт. Отже супротивник встигне відповісти на ядерну атаку навіть ще тоді, коли ці ракети ще не досягнуть його території або акваторії.

Авторка цієї кваліфікаційної роботи та багато інших дослідників вважають, що саме з-за цих причин, як раз навпаки, стає неможливим виникнення пастки Фуکیدіда. Такі ядерні держави, як Китай та США, не стануть відкрито конфліктувати одне з іншим.

Їх протистояння надалі буде протікати у вигляді гібридних та економічних (торгівельних, наприклад) війн, що їх розв'язуватимуть уряди цих країн у різних кутках планети. Зокрема у Латинській Америці.

Україна, нажаль, вже мала змогу зіткнутися з таким негативним явищем у власній історії, як гібридні війни. Саме тому опису цього поняття також було приділено чимало уваги, тим більше, що такий вид протистояння широко використовується, як Китайською Народною Республікою, так і Сполученими Штатами у різних куточках планети.

Латинська Америка в цьому випадку не є виключенням. Виклики, що виникають в процесі ведення наддержавами локальних конфліктів із застосуванням гібридних елементів, змушують Уряди країн ЛАКБ, на теренах яких відбуваються такі драматичні події, шукати ефективні способи балансування (в політичному розумінні цього слова) та щоденно вирішувати ті чи інші, пов'язані з відповідними обставинами, питання.

У цьому сенсі нашій державі теж є чому навчитися. Нажаль, ми вже маємо й власний негативний досвід. Тим не менш, таким досвідом ми також можемо та маємо поділитися з усіма бажаючими.

І такі країни вже є, бо за останні роки рівень зв'язків по військовій, розвідницькій та дипломатичній лініях тільки зріс й зріс набагато у порівнянні з минулими періодами. Багато спеціалістів з усіх кутків планети приїжджають до нас не тільки навчати, але вже й навчатися!

Є необхідність зауважити, що найбільш агресивну політику на теренах Латинської Америки на цей час проводить наш теперішній партнер на світовій арені, тобто Сполучені Штати. Історично склалося так, що переважна більшість конфліктів, в тому числі й гібридних, в цьому регіоні була розв'язана або безпосередньо Вашингтоном, або при його активній але неявній участі.

Китайці, безумовно, також підливають мастило у вогонь зі свого боку. Однак, з огляду на географічну віддаленість Латинської Америки Пекін попросту не є в змозі застосовувати власні гібридні можливості в таких же

обсягах, в яких це робиться, наприклад, у Південно-Китайському морі та на всіх островах, що знаходяться в ньому.

Здебільшого з-за цього КНР у власній політиці щодо Латинської Америки покладається на м'яку силу, тобто на ті економічні, військові та політичні переваги, якими Китай може наділити країни, що співпрацюватимуть з ним.

Втім подібний інструмент впливу не є чимось новим й для американців. Навіть, навпаки, як і в багатьох інших напрямках власної активності на території південних сусідів, Білий дім поки що переважає Пекін у сфері застосування м'якої сили.

Але це не триватиме вічно, бо тенденція змін, що вже розпочалися та зберігаються протягом декількох років, є від'ємною для США, в той час, як для КНР вона утримує позитивний характер. І якщо Америка не зробить нічого ефективного в цьому напрямку, то вже через кілька десятиліть на світовій арені з'явиться новий гегемон – Китай.

Україна поки що має дружні відносини і з США, і з Китаєм. Однак теоретична, а в майбутньому й зовсім реальна, зміна світового лідера для нашої країни все ж таки не є дуже доцільною. Справа в тому, що на сучасному етапі свого розвитку Китай активно використовує можливості Російської Федерації. Та й російський Уряд робить те ж саме, створюючи своєрідний симбіоз, в якому позиції лідера, звичайно, належать Китаю.

Таким чином, з огляду на те, що на світовій арені позиції України не є потужними, єдине, що залишається – це спробувати опинитися у виграшній позиції, не заважаючи на те, хто з пари США - КНР в решті решт вийде переможцем протистояння.

Набагато більше можливостей для зміцнення або навіть просто для збереження власних позицій у незмінному вигляді відкривається тоді, коли світові лідери починають економічні війни одне проти іншого. За прикладами ходити далеко не доведеться. Протягом останніх декількох років завдяки саме такому явищу на американському ринку істотно зміцніли власні

позиції в'єтнамські, японські та корейські товари. І, навпаки, в Китаї стало з'явилися все більше сільськогосподарської продукції неамериканського походження.

Така ситуація стала доброю можливістю для третіх країн саме з-за того, що КНР та США за президентства Сі Цзіньпіна з однієї сторони та Дональда Трампа - з іншої обидві держави розпочали торгівельні війни одна проти іншої.

Україна також має можливість скористатися такою слушною нагодою. Проте поки що ми більше імпортуємо з цих двох країн, ніж експортуємо туди ті чи інші товари.

Крім того, слід пам'ятати, що торгівельне протистояння, хоча і протікає без жертв, принаймні, без видимих жертв, то все одно є війною, а отже ведеться за усіма правилами війни. Це означає, що, як і в кожній війні, так і в торгівельній також, сторони, що протистоять друг другу, завжди намагаються окреслити коло власних союзників. Тому дуже складно буде зміцнити власні позиції, наприклад, на китайському ринку, не потерпаючи від втрат при цьому у Сполучених Штатах Америки.

З огляду на це, Україна не зможе використати з максимальною ефективністю економічний конфлікт між Вашингтоном та Пекіном, бо суто політично ми повністю залежимо від підтримки, що надає нам наш американський партнер, але при цьому Китай намагається отримати все більше економічних важелів впливу на нашу державу. При чому ситуація ускладнюється ще й тим, що ми знаходимося у сфері геополітичних інтересів ще одного гіганта міжнародної арени – Російської Федерації.

Якщо повернутися до Латинської Америки, то можна засвідчити, що дещо схожа ситуація спостерігається у Боліваріанській Республіці Венесуела. Ця країна, з її величезними покладами нафти, могла б стати найбагатшою у світі. Принаймні не менш багатшою, ніж, наприклад, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати. Але, опинившись в полі зору США, КНР та

Російської Федерації одразу, вона зазнала багатьох економічних та політичних катаклізмів, які, доречі, переслідують її й зараз.

Ситуація дійшла навіть до того, що міжнародне співтовариство не визнало результати президентських виборів у Венесуелі, в результаті чого в цій республіці виникло фактичне двовладдя. За результатами центрального виборчого органу перемогу отримав Ніколас Мадуро, але його супротивники цього не визнали та отримали широку підтримку за кордоном, оголосивши новим президентом Хуана Гуайдо.

Деяко подібне могло б відбуватися й у нас, якщо при владі у 2014-му році залишився Віктор Янукович. Але цього не сталося. В решті решт ми зараз маємо легітимне керівництво країни на чолі з легітимно обраним президентом. І це добре. Погане те, що з іншого боку ми маємо бойові дії на власній території.

Втім, не зважаючи на те, що Венесуела зараз знаходиться у достатньо скрутному становищі, навіть тепер ми можемо навчитися дечому на її прикладі. Ця країна спромоглася зберегти власний суверенітет, знаходячись у лещатах жорсткого 3-полярного протистояння Росії, Китаю та Сполучених Штатів.

Ще однією країною Нового Світу, яка, можливо, в найближчому майбутньому зазнає збільшення потужності негативного впливу конфлікту між КНР та США, є Нікарагуа. Якщо Венесуела цікавить світових гігантів з-за власних нафтових покладів, то в Нікарагуа незабаром розпочнеться здійснення, можливо, найсуттєвішого сучасного інфраструктурного проекту – побудування Нікарагуанського каналу. Якщо цей проект буде вдало завершено, то Сполучені Штати, що контролюють зараз вже діючий панамський канал, отримають нового потужного конкурента.

Звичайно, це не є прийнятним для Вашингтону з одного боку, а з іншого – Пекін теж не поступиться власними інфраструктурними планами. В решті решт слід чекати на те, що на мапі світу, якщо й не з'явиться (бо вже

існує), то, принаймні, збільшиться до помітних розмірів інший осередок геополітичного протистояння між Китаєм та США – Нікарагуа.

Вивчення досвіду цієї країни теж є вкрай важливим, бо поки що її Уряду вдається уникати загострення ситуації.

Загалом слід визначити, що тенденції розвитку латиноамериканського регіону складаються таким чином, що в найближчому майбутньому всі країни, що належать до нього, отримають поступове зменшення впливу з боку США. В той же час дещо збільшиться взаємодія з Китайською Народною Республікою. Але таке співробітництво так і не призведе до втрати політичної суб'єктності країнами ЛАКБ.

Не дивлячись на дуже агресивну риторику нашого північного сусіда, Україна також має всі шанси зберегти та зміцнити власний суверенітет. Однак, якщо у випадку з латиноамериканськими країнами збереження їх незалежності буде результатом, перш за все, неспроможності а-ні Китаю, а-ні Сполучених Штатів встановити повний контроль над ними, то у нашій ситуації Росії не вдасться зробити те ж саме з-за занадто високої ціни повномасштабного вторгнення. Проте локальне загострення війни на Донбасі є цілковито можливим. Втім встановити повний політичний контроль над Україною в тих реаліях, що є на даний момент, для Російської Федерації не є можливим.

Рівно як не є можливим те ж саме й для США. Ця країна не буде здатною повністю підпорядкувати собі український Уряд хоча б з-за того, що це не стане найголовнішою метою для Вашингтону в найближчі роки.

Таким чином, в умовах конфліктної багатополлярності завданням-мінімум є навчитися зберігати власну політичну та економічну незалежність.

Завдання-максимум – на тлі багаторівневої боротьби наддержав цього світу спромогтися:

- по-перше, не виступати на боці цієї чи іншої сторони;
- по-друге, зміцнювати власні економічні та політичні зв'язки, як з

Китаєм, так і з США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Антясов М.В.* Современный панамериканизм. Происхождение и сущность доктрин панамериканской «солидарности». М., 1960. С. 2 – 18
2. *Бахриев Б. Х.* Публичная дипломатия в современном исследовательском дискурсе. Вестник Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики. Серия общественных наук. № 1. 2017. С.131-147.
3. *Будаев А. В.* Американские технологии гибридной войны в Латинской Америке: история и современность. Вестник Московского Университета. Сер. 21. Управление (государство и общество). 2015. №4. С. 63-79.
4. *Виноградов А.В.* Китайско-американские отношения в конце президентского срока Б. Обамы. Запад-Восток-Россия 2015. Ежегодник. М., ИМЭМО РАН, 2016, С. 45-49.
5. Военная стратегия КНР 2015 г. URL: http://www.mod.gov.cn/auth/2015-05/26/content_4586723.htm
6. *Грачиков Е.Н.* Внешняя политика Китая: стратегии в контексте идентичности и глобальной перспективы. *Международные отношения.* М., 2015. № 3. С. 290–306.
7. *Дабагян Э. С.* Внешняя политика Венесуелы в начале 21-го века: основные направления. *Вестник Московского Университета.* Сер. 25. Международные отношения и мировая политика. 2012. №1. С. 95-123.
8. *Дмитриев Т. Г.* Очарование «мягкой силы»: Соединённые Штаты теряют культурно-идеологическое влияние в мире. Политический журнал. Вып. 94, 2014. С. 221-228.
9. *Ефременко Д.В.* Двойная ловушка Фукидида. Глобальная политика. 2020. 18(4). С. 126–147.

10. Коларов Г. Ніколас Мадуро в відчайдушних спробах залишитися при владі. 2019 р. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nikolas-maduro-v-otchayannyh-popytkah-ostatsya-u-vlasti>
11. КНР и США: изменение параметров стратегического сотрудничества. Проблемы стратегического взаимодействия: сборник Восточного центра. 2012. №12. С. 64–72.
12. Лексютина Я.В. Американо-китайські відносини в умовах трансформуючих міжнародних систем на початку XXI ст. URL: <https://www.dissercat.com/content/amerikano-kitaiskie-otnosheniya-v-usloviyakh-transformiruyushcheysya-mezhdunarodnoi-sistemy>
13. Лексютина Я.В. США и Китай: линии соперничества и противоречий. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2011. С.114-124.
14. Лексютина Я.В. Китай: активный игрок на просторах Латинской Америки. Латинская Америка. 2012. №8. С.22-36.
15. Лексютина Я.В. Политика США в Юго-Восточной Азии при Б. Обаме: укрепление союзнических отношений и формирование новых партнерств. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. 2012. №7 (21). Ч. 2. С.108-112.
16. Лексютина Я.В. США – КНР: соперничество в Юго-Восточной Азии обостряется. Азия и Африка сегодня. 2012. №3. С.2-9.
17. Лексютина Я.В. Экономическая экспансия: реальность вызова Вашингтону. Латинская Америка. 2011. №8. С.37-47.
18. Лексютина Я.В. США и Китай: линии соперничества и противоречий. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2011. 14,4 п.л.ону. Латинская Америка. 2011. №8. С.37-47.
19. Лексютина Я.В. Проблема Тайваня во внешней политике США. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2009.
20. Лексютина Я.В. Политика США в отношении Китая и развитие американо-китайских взаимоотношений. Политика США в Азиатско-

Тихоокеанском регионе в период администрации Б. Обамы / Под ред. Б.А. Ширяев, И.А. Цветков, Я.В. Лексютина. СПб.: СПбГУ, 2012. С.89-116.

21. *Лексютина Я.В.* США в Юго-Восточной Азии: взаимодействие с АСЕАН и сотрудничество с Таиландом, Индонезией, Вьетнамом, Сингапуром и Малайзией. Политика США в Азиатско-Тихоокеанском регионе в период администрации Б. Обамы / Под ред. Б.А. Ширяев, И.А. Цветков, Я.В. Лексютина. СПб.: СПбГУ, 2012. С.160-177.

22. *Лексютина Я.В.* Китай: активный игрок на просторах Латинской Америки. Латинская Америка. 2012. №8. С.22-36.

23. *Лексютина Я.В.* Политика США в Юго-Восточной Азии при Б. Обаме: укрепление союзнических отношений и формирование новых партнерств. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. 2012. №7 (21). Ч. 2. С.108-112.

24. *Лексютина Я.В.* Нюансы политики администрации Б. Обамы в Азиатско-Тихоокеанском регионе и интересы Китая // Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер.6. 2012. Вып. 3. Сентябрь. С.103-109.

25. *Лексютина Я.В.* Американо-китайские отношения в 2009-2011 гг.: иллюзорность партнерства. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. 2012. №2 (16). Ч. 1. С.111-115.

26. *Лексютина Я., Радиков И.* «Мягкая сила» как современный атрибут великой державы. Мировая экономика и международные отношения. 2012. №2. С.19-26.

27. *Лексютина Я.В.* США – КНР: соперничество в Юго-Восточной Азии обостряется. Азия и Африка сегодня. 2012. №3. С.2-9.

28. *Лексютина Я.В.* Обострение напряженности в Южно-Китайском море: взгляд из ЮВА, КНР и США. Проблемы Дальнего Востока. 2011. №5. С.30-41.

29. *Лексютина Я.В.* Экономическая экспансия: реальность вызова Вашингтону. Латинская Америка. 2011. №8. С.37-47.
30. *Лексютина Я.В.* Юго-Восточная Азия как арена соперничества за сферу влияния США и Китая. Социальные и гуманитарные науки на Дальнем Востоке. 2011. №2(30). С.51-60.
31. *Лексютина Я.В.* Свобода Интернета в современном дискурсе американо-китайских отношений. Общество. Среда. Развитие. (Terra Humana). 2011. №1. С.95-99.
32. *Лексютина Я.В.* Противоречия между США и КНР в районе Южно-Китайского моря. США и Канада: экономика, политика, культура. 2011. №8. С.16-29.
33. *Лексютина Я.В.* Конкурирующая экспансия США и Китая в Тропической Африке. Политическая экспертиза: Политэкс. 2011. Том 7. №4. С.110-126.
34. *Лексютина Я.В.* КНР – США и проблема свободы вероисповедания. Азия и Африка сегодня. 2015. №2. С.16-21.
35. *Лексютина Я.В.* Китайский вектор внешней политики Б. Обамы: преемственность и инновации. Политическая экспертиза: Политэкс. 2016. Том 7. №1. С.222-237.
36. *Лексютина Я.В.* Американо-китайский диалог по вопросу развития и государственного регулирования глобальной сети Интернет. Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер.6. 2015. Вып. 2. Июнь. С.67-76.
37. *Лексютина Я.В.* Тибетский вопрос как фактор нестабильности в современных американо-китайских отношениях. Политическая экспертиза: Политэкс. 2014. Том 6. №3. С.149-164.
38. *Лексютина Я.В.* Деятельность тайваньского и китайского лобби в США. Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер.6. 2009. Вып. 1 (Ч.1). С.109-120.
39. *Leksyútina Y.* China como jugador activo en el espacio de America Latina. Iberoamérica. 2016. № 4. P.63-87.

40. *Лексютина Я.В., Войтенко Э.М.* Тайвань между Китаем и Америкой. Россия в глобальной политике. 2011. №1. Янв-февр. С.111-120.
41. *Лексютина Я.В.* Современная политика США в отношении Тайваня в контексте взаимодействия и соперничества ветвей власти. Тихоокеанское обозрение 2008-2009. М.: Университетская книга, 2010. С.59-73.
42. *Лексютина Я.В.* Политика США по отношению к Тайваню в контексте американо-китайских отношений в начале 21 в. Политическая экспертиза: Политэкс. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2009. Том 5. №1. С.197-221.
43. *Лексютина Я.В.* Фактор США в российско-китайских отношениях: политологическая интерпретация. Политическое образование в современном мире: традиции и перспективы: Материалы Всероссийской научной конференции. СПб.: Факультет политологии СПбГУ, 2009. С.131-140.
44. *Лексютина Я.В.* Корреляция модернизации государства и его внешней политики на примере Китая. Материалы Международной конференции 24-26 ноября 2011 г. «Модернизация России и Китая: сравнительный анализ». СПб.: ООО «Тандем», 2011. С.84-86.
45. *Лексютина Я.В.* Восточный вектор внешней политики России: в поисках нового качества. Материалы Международной научно-практической конференции, 21-23 апреля 2011 г. УрФУ, 2011. С.78-81
46. *Лексютина Я.В.* Взаимодействие властных институтов США в процессе формирования китайской политики. Материалы Всероссийской научной конференции с международным участием 10-11 декабря 2010 г. «Политические институты в современном мире». СПб.: ООО «Аллегро», 2010. С.214-215.
47. *Лексютина Я.В.* Фактор США в российско-китайских отношениях: политологическая интерпретация. Политическое образование в современном мире: традиции и перспективы: Программа всероссийской научной конференции. СПб.: Факультет политологии СПбГУ, 2009. С.89-90.
48. *Лексютина Я.В.* Особенности информационной культуры Китая: развитие и государственное регулирование глобальной сети Интернет.

Диалог культур – 2009: поиск общих целей и ценностей. Сборник научных статей к XIII Международной научно-практической конференции. СПб.: Астерион, 2009. С.59-63.

49. *Лузянин С.* Американо-китайский саммит в Калифорнии. Отношения нового типа? URL: <http://www.mgimo.ru/news/experts/document239156.phtml>

50. *Лексютина Я.В.* Американо-китайские отношения в 2018–2019: торговая война и процесс декаплинга. *Мировая экономика и международные отношения.* 2020. 64 (6). С. 85–93.

51. *Ломанов А.В.* Современный Китай: внутренние и внешние вызовы на новом этапе преобразований. *Вестник Российской академии наук.* 2020. 90 (2). С. 103–112.

52. *Манаков А. М.* Апостолы двуликого Януса. М., 1986. С. 92 - 93.

53. *Най Дж С.* Мягкая сила и американо-европейские отношения. URL: <http://smartpowerjournal.ru/soft-power>

54. *Новиков Д.П.* Россия, Китай и тихоокеанские страны Латинской Америки: возможности для многостороннего сотрудничества в АТР. *Контурь глобальных трансформаций: политика, экономика, право.* 2019;12(1) С.241-259. URL: <https://doi.org/10.23932/2542-0240-2019-12-1-241-259>

55. План социально–экономического развития КНР в 12–й пятилетке 2011–2015 гг. URL: http://www.gov.cn/2011lh/content_1825838.htm

56. *Сафранчук И. А.* Эволюция позиции США в отношении роли Китая в Центральной Азии. *Международная жизнь*». 2015. № 8. 254 с.

57. США–Китай: борьба двух стратегий и практик мирового лидерства. Под ред. Л.С. Вартазаровой, И.Я. Кобринской. М.:ИМЭМО РАН, 2018. 65 с.

58. США-Китай: карта будущей войны., П. Бурмистров. *Русский репортер,* № 9 (137) 11-18 март 2010, С. 52-59.

59. *Сафронова Е.И.* К вопросу о соперничестве и сотрудничестве КНР и США на африканском континенте. *Китай на пути к возрождению. К 80–летию академика М.Л. Титаренко.* М.: Форум, 2014. С. 343–358

60. *Сюй В.* Координация политики между Китаем и странами Латинской Америки в рамках инициативы «Пояс и путь». Контурсы глобальных трансформаций: политика, экономика, право. 2019; 12(3): С. 129-150 URL: <https://doi.org/10.23932/2542-0240-2019-12-3-129-150>
61. *Тер-Арютинян Г.О.* перспективе отношений США-КНР. URL: <http://www.noravank.am/ru/?page=analitics&nid=1635>
62. *Яковлев П. П.* США и КНР в Латинской Америке: контурсы конкуренции. URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/ssha-i-knr-v-latinskoy-amerike-kontury-konkurentsii>
- 63 *Яковлев П. П.* «Эффект Трампа» или конец глобализации? М.: РУСАЙНС, 2017.
64. *Яковлев П. П.* Латинская Америка на мировой геополитической карте. *Вестник Российского университета дружбы народов.* Серия: Международные отношения. 2015. Т. 15. № 4. С. 20 - 28.
65. *Bitzinger R.*, Modernizing China's Military 1997–2002. *China Perspectives.* No. 4. P. 7–15.
66. *Escudé C.* / Foreign Policy Theory in Menem's Argentina// University Press of Florida, USA – 1997;
67. ITC. Trade statistics for international business development. URL: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1|842||032||TOTAL||2|1|1|3|2|1|1|1|1
68. *Joseph S. Nye.* The Kindleberger Trap. URL: <https://www.belfercenter.org/publication/kindleberger-trap>
69. There Is No Thucydides Trap Between the U.S. and China. URL: https://www.realcleardefense.com/articles/2020/06/08/there_is_no_thucydides_trap_between_the_us_and_china_115359.html?mc_cid=c2be98be31&mc_eid=d3ed9e75dc
70. The European Commission Latin America Regional Programming document 2007-2013 - 12.07.2007 (E/2007/1417).

71. *Hoffman, Frank G.* Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies, 2007.
72. *Hoffman, Frank G.* Hybrid vs. compound war. *Armed Forces Journal Military Review* 88.2 (2008): P. 107
73. Major foreign holders of treasury securities (in billions of dollars) holdings. URL: <https://ticdata.treasury.gov/Publish/mfh.txt>
74. Latin America Confronts the United States: Asymmetry and Influence. November 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/309213353_Latin_America_Confronts_the_United_States_Asymmetry_and_Influence
75. Leksyutina Y. Russian-Chinese Relations: rapprochement or rivalry? Chair InBev – Baillet Latour Working papers No.37. K.U.Leuven: Instituut voor Internationaal en Europees Beleid, 2010. 1,9 п.л. (рабочая тетрадь; на англ. яз.)
76. Leksyutina Y. Russia and China. Russian Federation 2012. Short term prognosis / Ed. by Karmo Tuur, Viacheslav Morozov. Tartu: Tartu University Press, 2012. P.184-188.
77. *Palmer J.* Oh God, Not the Peloponnesian War Again. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/07/28/oh-god-not-the-peloponnesian-war-again>
78. Could an ancient Greek have predicted a US-China conflict? URL: <https://www.bbc.com/news/world-47613416>
46. *Chellaney Br.*, U.S. Strategy in the Asia-Pacific. Al Jazeera Centre for Studies –02.2012.
79. Can we avoid the Thucydides Trap? URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2017/10/10/commentary/world-commentary/can-avoid-thucydides-trap>
80. *Crocker, Chester A., Hampson, Fen Osler, Aall, Pamela R.* Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World. - US Institute of Peace Press, 2007. P. 13.

81. Remarks of President Barak Obama — State of the Union Address As Delivered. January 13, 2016. URL: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/01/12/>
82. Remarks of President Barak Obama — State of the Union Address As Delivered. January 13, 2016. URL: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/01/12/>
83. U.S. Department of State. Call for Calm in Nicaragua. April 22, 2018. URL: <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/04/280682.htm>.
84. United States Government Accountability Office, Military Buildup on Guam: Costs and Challenges in Meeting Construction Timelines. URL: <https://www.gao.gov/new.items/d11459r.pdf>
85. *Xu W.* Policy Coordination between China and Latin American Countries under the Framework of the Belt and Road Initiative. *Outlines of global transformations: politics, economics, law.* 2019;12(3):129-150. <https://doi.org/10.23932/2542-0240-2019-12-3-129-150>
86. Scissors, Derek, and Arvind Subramanian. “The Great China Debate: will Beijing Rule the World?” *Foreign Affairs* 91, no. 1 (Jan./Feb. 2012):173–177.
87. *Williamson Murray, Peter R. Mansoor.* Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present. Cambridge University Press, 2012. P.147-152.
88. Wortzel, Larry M. China Pursues Traditional GreatPower Status, *Orbis* 38, no. 2 (Spring 1994):157–175.
89. *Yuan, Peng.* Where Are Sino-U.S. Relations Headed? *Contemporary International Relations* 20. (Sept.2010): 53–62.
90. *Zhu, Zhiqun.* «Three Levels of U.S. – China Strategic Rivalry» *The Brown Journal of World Affairs* xxvii, no. 1.(2020): 119–134.

ДОДАТКИ

Таблиця 1.1.

Приклади з історії щодо пастки Фуکیدіда

№	Історичний період	Країна - гегемон	Флаг країни - гегемона	Країна – претендент на гегемонію	Флаг країни - претендента	Спосіб вирішення конфлікту
1	2	3	4	5	6	7
1	Перша половина 16-го сторіччя	Франція		Імперія Габсбургів		Війна
2	16 – 17 сторіччя	Імперія Габсбургів		Оттоманська імперія		Війна
3	17 сторіччя	Імперія Габсбургів		Швеція		Війна
4	17 сторіччя	Датська республіка		Англія		Війна
5	Кінець 17 – початок 18 сторіччя	Франція		Великобританія		Війна
6	Кінець 18 – початок 19 сторіччя	Велика Британія		Франція		Війна

7	Середина 19-го сторіччя	Велика Британія , Франція		Російська імперія		Війна
8	119-те сторіччя	Франція		Німеччина		Війна
9	Кінець 19 – початок 20 сторіччя	Росія, Китай		Японія		Війна
10	Початок 20 сторіччя	Велика Британія		США		Мир
11	Початок 20 сторіччя	Російська імперія, Велика Британія, Франція		Німеччина		Війна
12	Середина 20 сторіччя	СРСР, Велика Британія, Франція		Німеччина		Війна
13	Середина 20 сторіччя	США		Японія		Війна
14	1970 – 1980 роки	СРСР		Японія		Мир

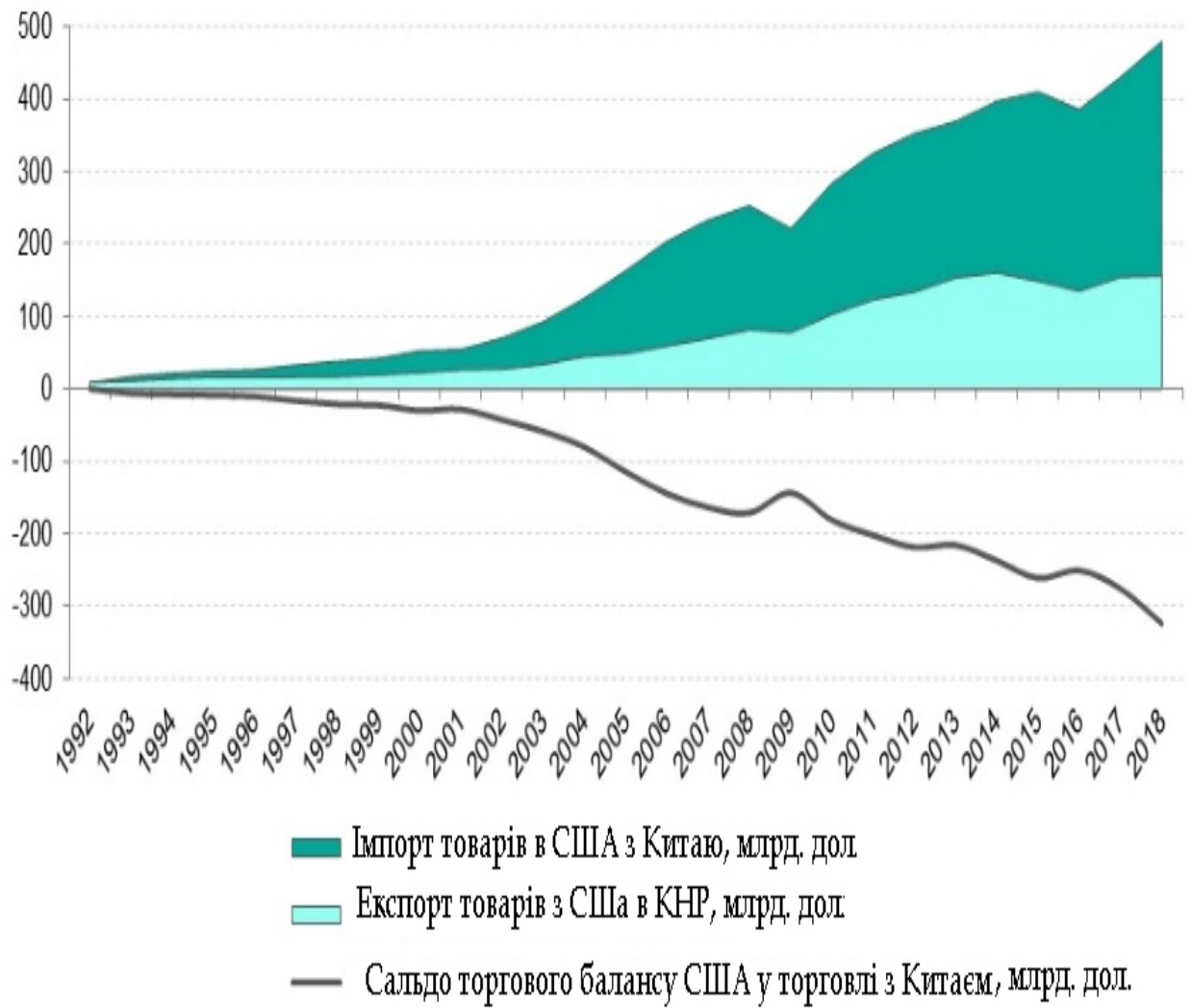

Рис.1.2 Показники міжнародної торгівлі між Китаєм та США
у 1992 – 2018 рр.

Таблиця 2.1.

Головні іноземні власники державного боргу США

(в мільярдах доларів США).

Країна	Січень 2021 р.	Лютий 2021 р.	Березень 2021 р.
Японія	1276,7	1258,0	1240,3
Китай	1095,2	1104,2	1100,4
Велика Британія	438,7	459,5	443,2
Ірландія	313,6	316,0	309,8
Люксембург	281,4	282,1	282,8

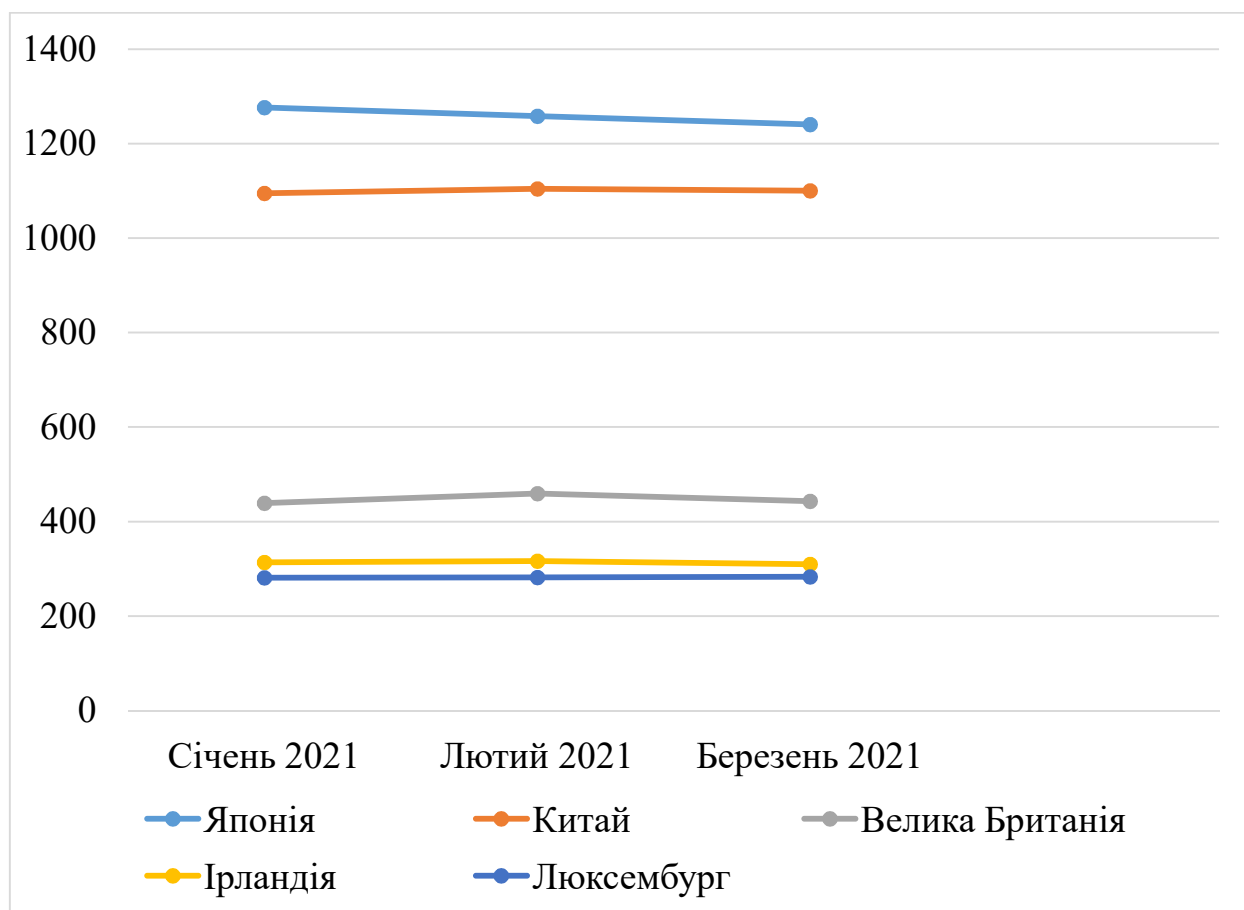

Рис. 2.1. Динаміка державного боргу США по головним його власникам за січень – березень 2021 року

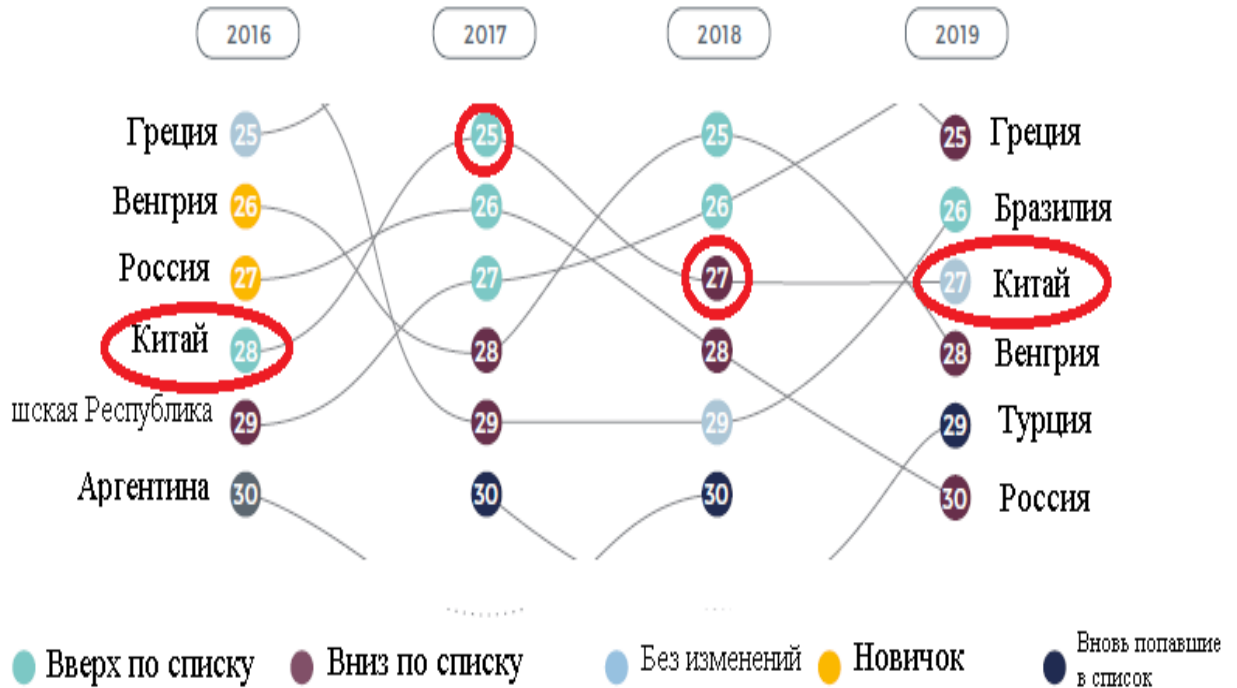

Рис.2.2. Місце Китаю у загальносвітовому рейтингу м'якої сили.

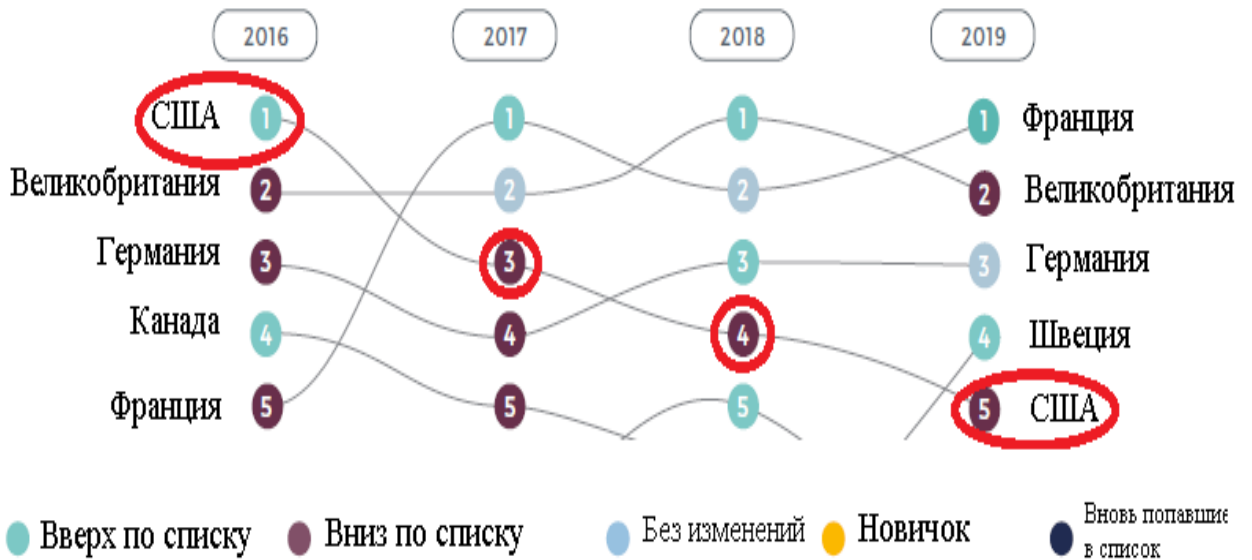

Рис. 2.3. Місце США у загальносвітовому рейтингу м'якої сили

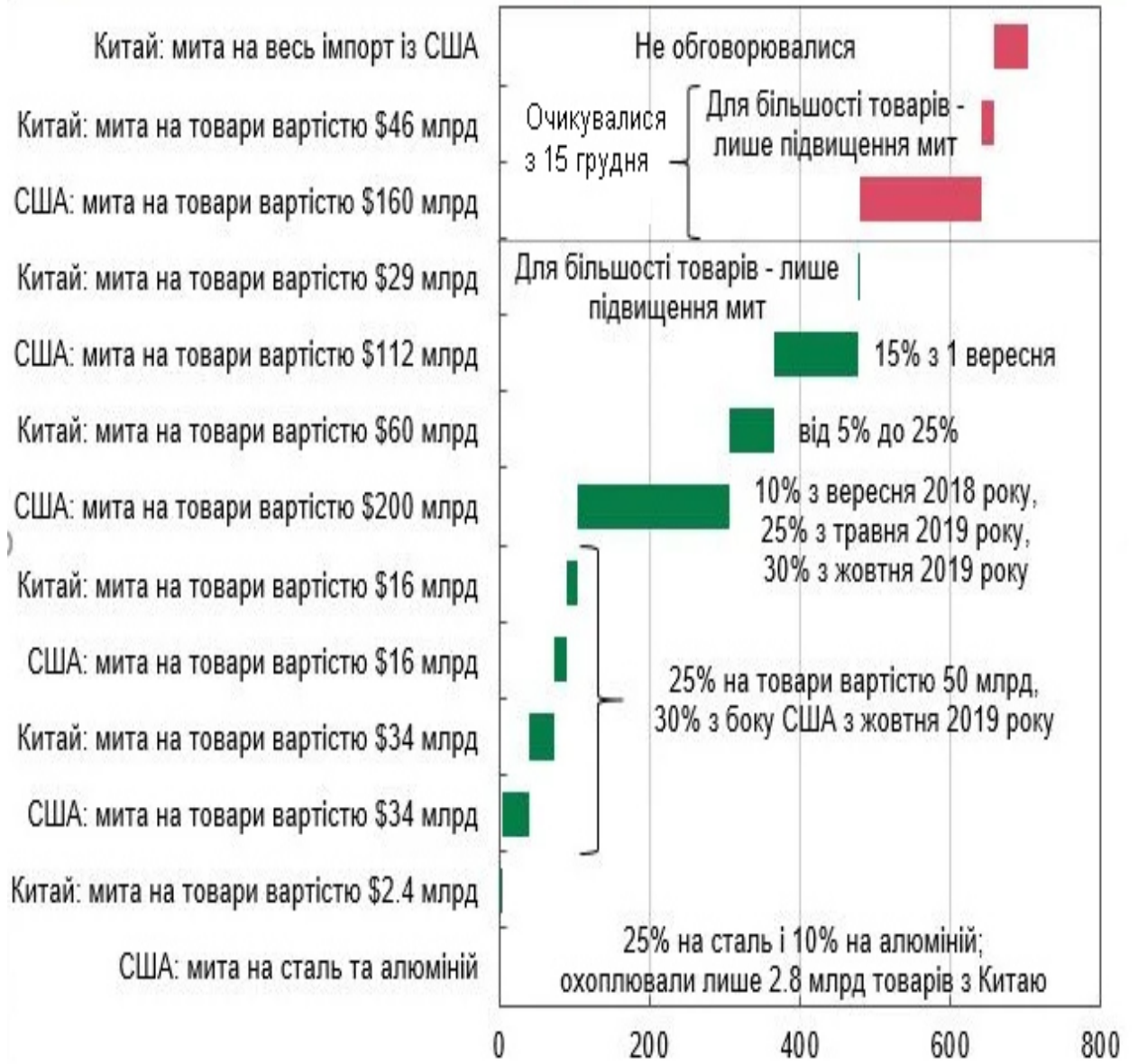

Рис. 3.1. Обсяги торгівлі, на які накладені імпорتنі мита, млрд дол. США

Таблиця 3.1

Обсяги зовнішньої торгівлі країн Латинської Америки, а також обсяги їх торгових зв'язків із США та Китаєм (товари, млрд. дол.)

Показник	2001		2017	
	Млрд. дол.	Доля у %.	Млрд. дол.	Доля у %.
1	2	3	4	5
Загальний експорт.	341	100	984	100
Експорт до США.	190	56	433	44
Експорт до КНР.	7	2	127	13
Загальний імпорт.	363	100	1011	100
Імпорт з США.	168	46	321	32

Імпорт з КНР.	8	2	130	13
Загальний товарообіг.	704	100	1995	100
Товарообіг з США.	358	51	754	38
Товарообіг з КНР.	15	2	257	13

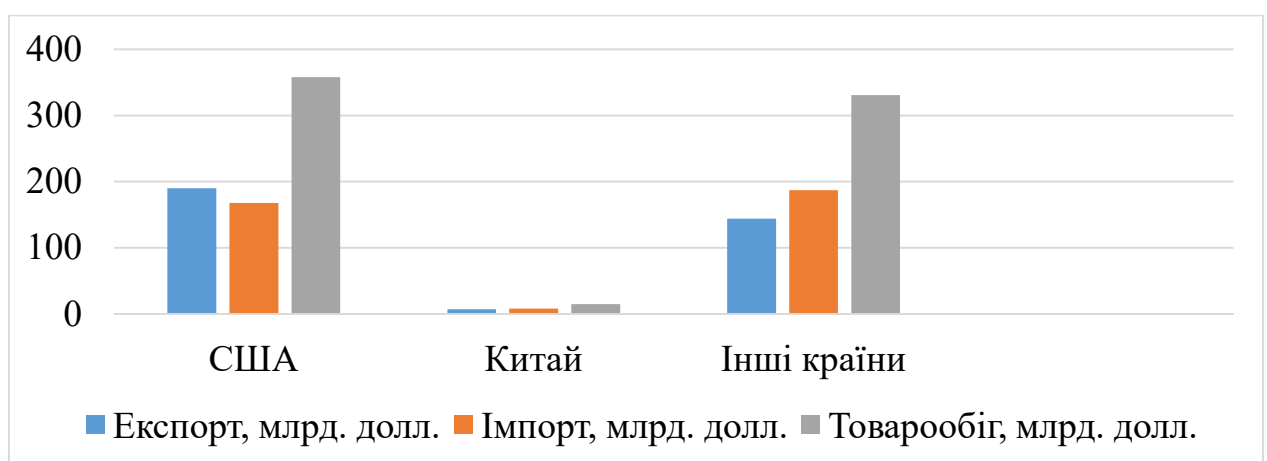

Рис. 3.2. Обсяги зовнішньої торгівлі країн Латинської Америки, а також обсяги їх торгових зв'язків із США та Китаєм у 2001-му році

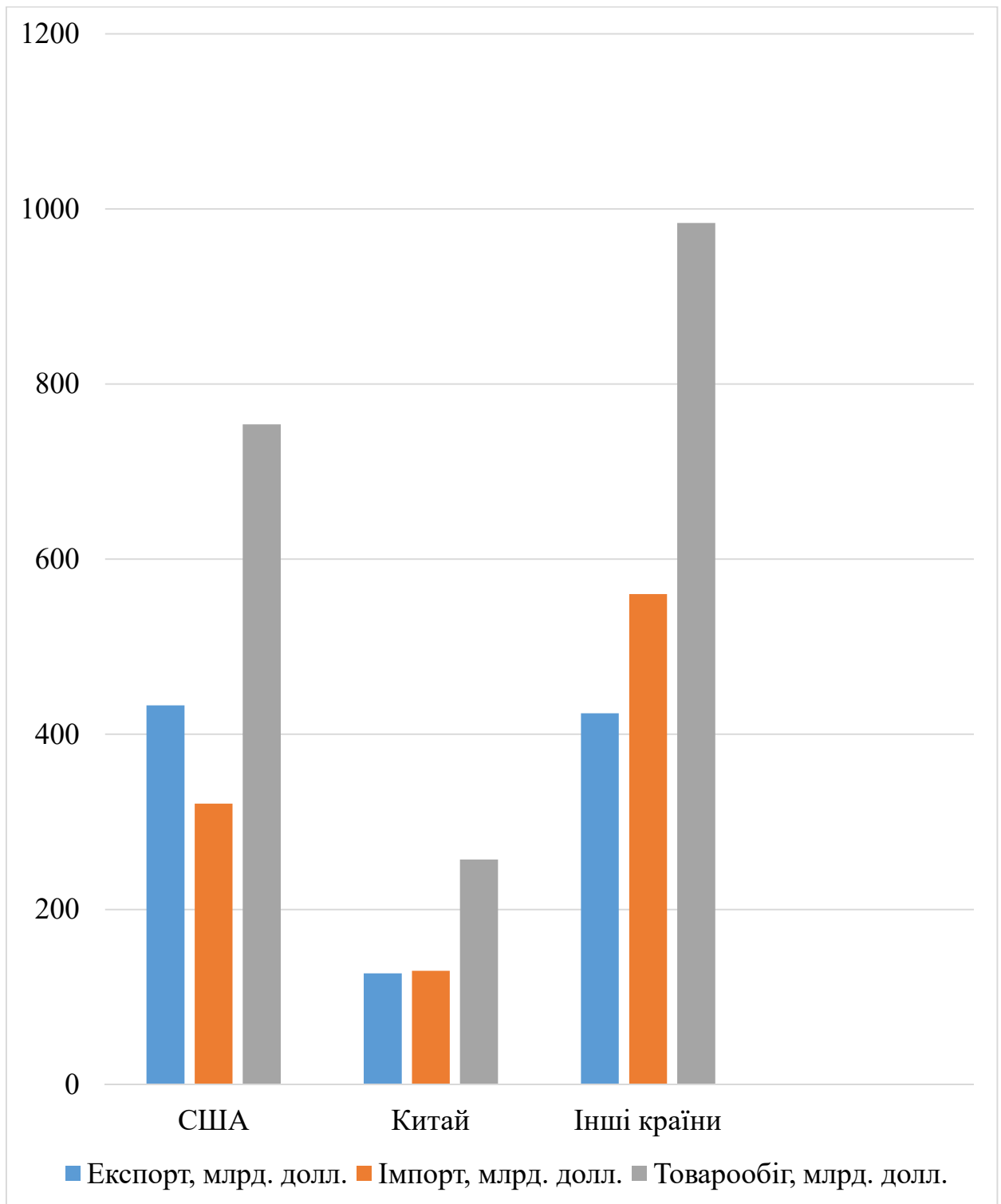

Рис. 3.3. Обсяги зовнішньої торгівлі країн Латинської Америки, а також обсяги їх торгових зв'язків із США та Китаєм у 2017-му році

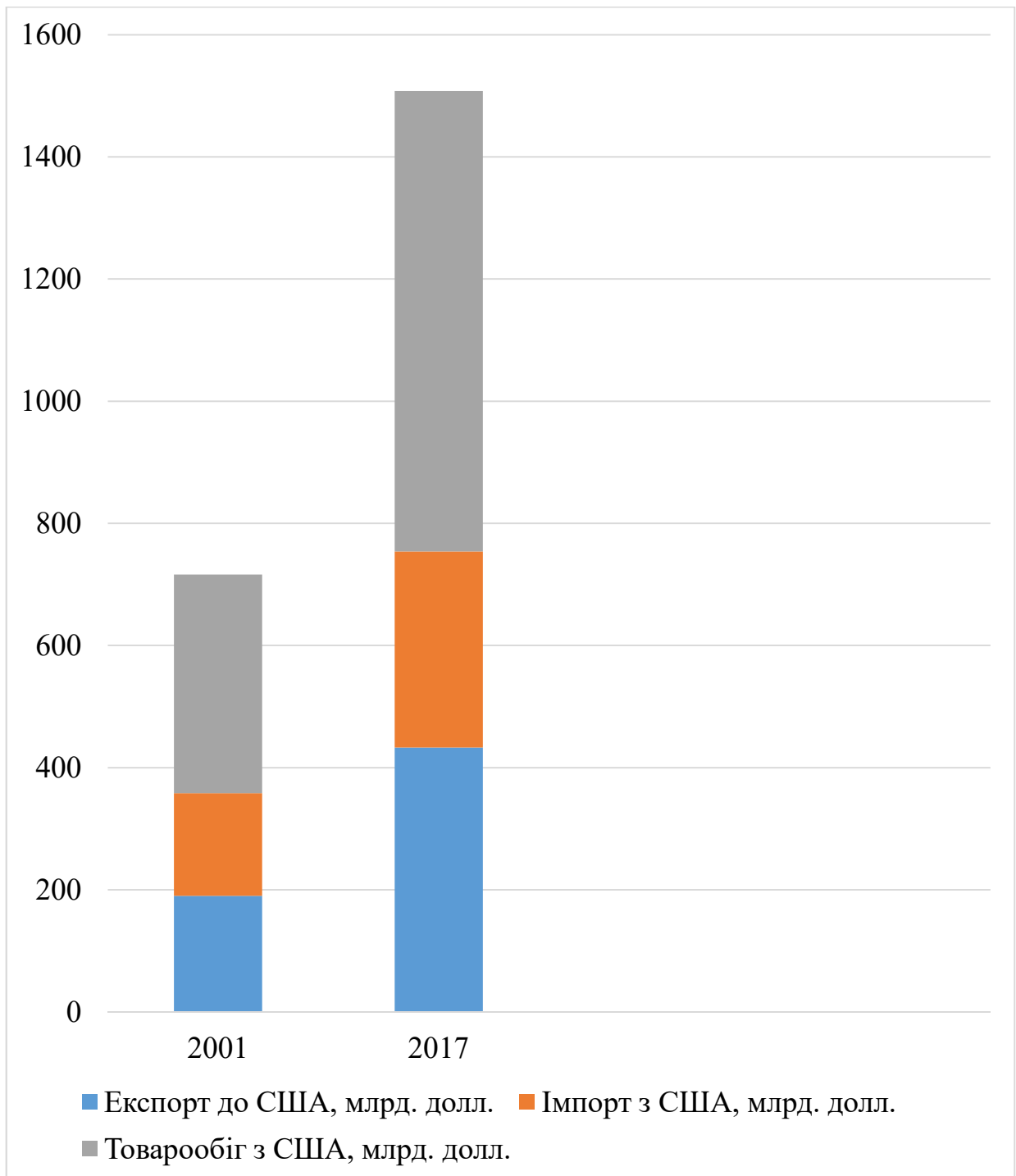

Рис. 3.4. Динаміка змін в обсягах торгівлі країн Латинської Америки з США у 2001-му – 2017-му роках

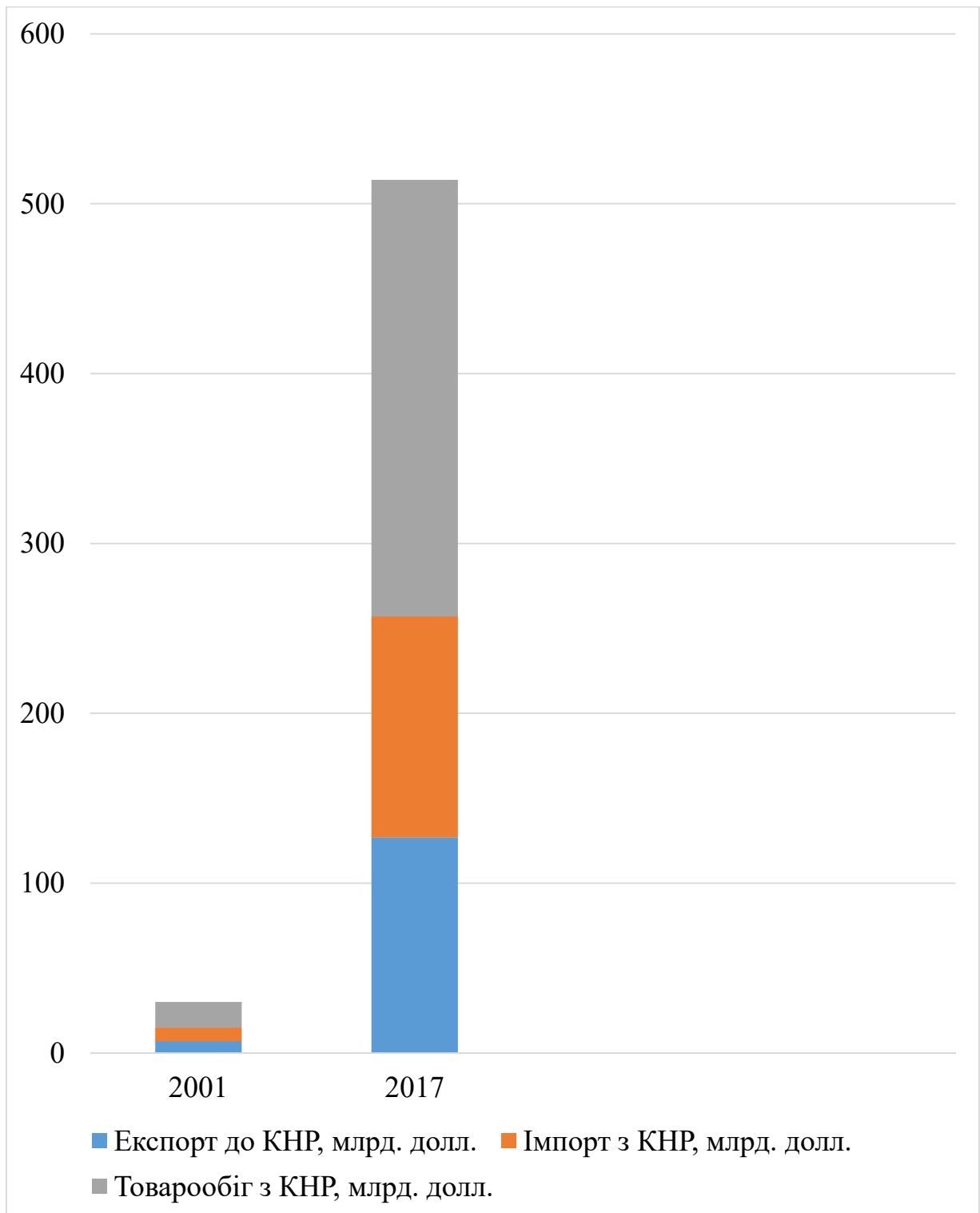

Рис.3.5. Динаміка змін в обсягах торгівлі країн Латинської Америки з КНР у 2001-му – 2017-му роках.

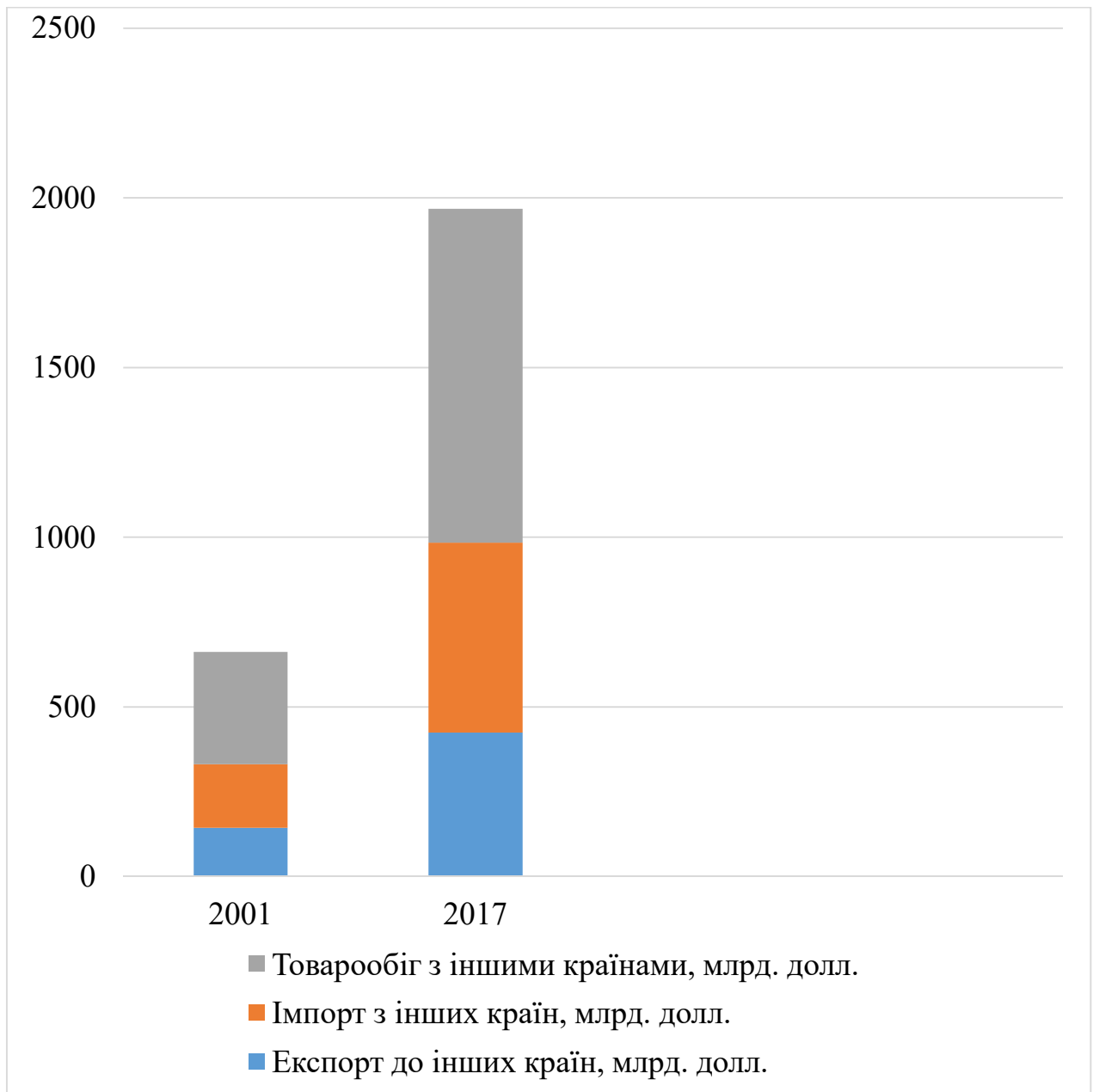

Рис. 3.6. Динаміка змін в обсягах торгівлі країн Латинської Америки з іншими країнами у 2001-му – 2017-му роках

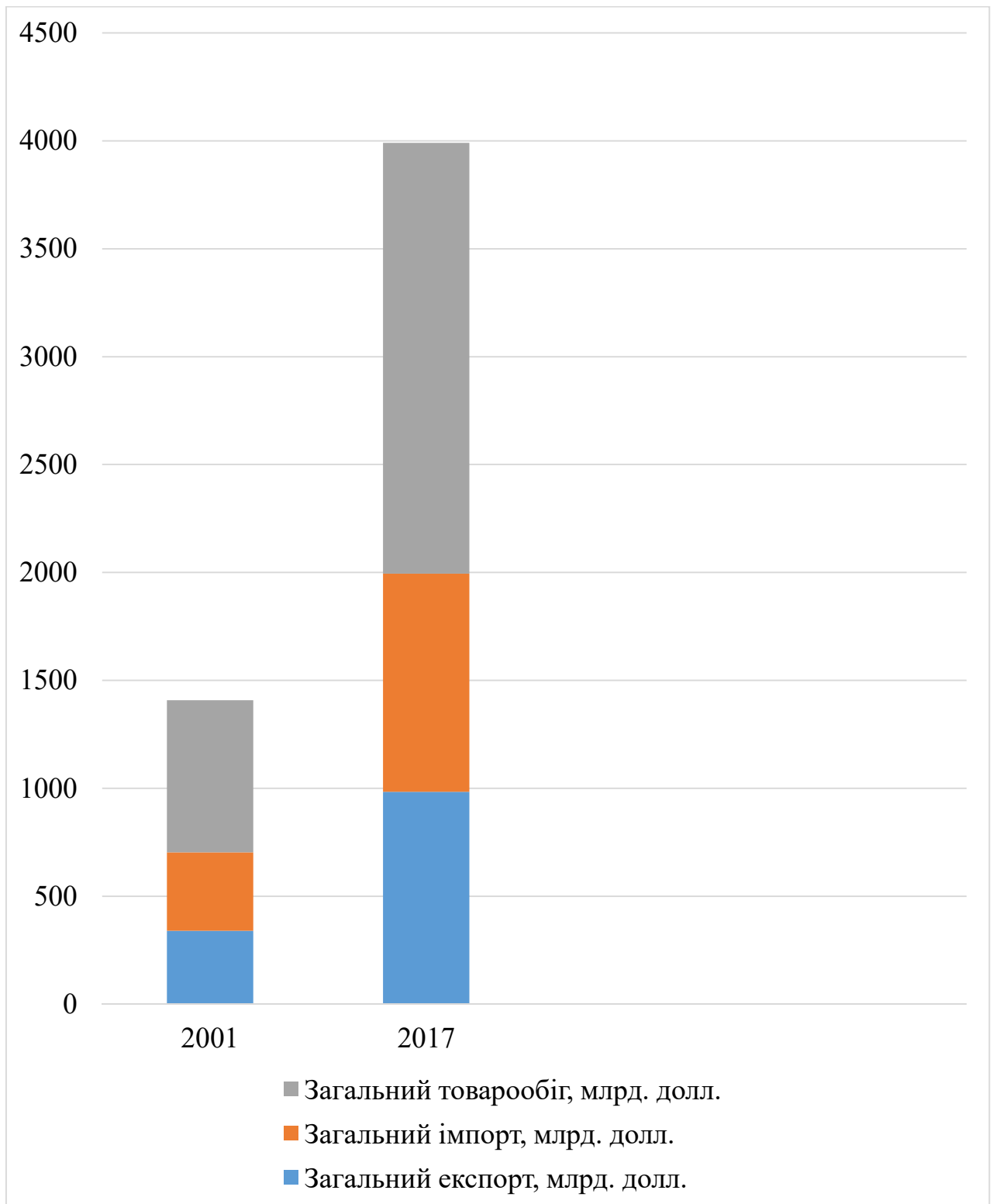

Рис. 3.7. Динаміка змін в обсягах зовнішньої торгівлі країн Латинської Америки у 2001-му – 2017-му роках